

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Η Εκπαιδευτική Πολιτική στον Πλάτωνα»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Άρτεμη Παπανδρίτσα

Θεσσαλονίκη, 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ
2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ
3. Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ
ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ
  - 3.1. ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ
    - 3.1.1. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ
    - 3.1.2. ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ
    - 3.1.3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ
  - 3.2. ΜΕΝΩΝ
  - 3.3. ΠΟΛΙΤΕΙΑ
    - 3.3.1. ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
    - 3.3.2. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ- ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ
    - 3.3.3. ΠΑΙΔΕΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ-ΦΥΛΑΚΩΝ-ΑΡΧΟΝΤΩΝ-
ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
    - 3.3.4. ΟΙ ΦΑΥΛΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ
  - 3.4. ΝΟΜΟΙ
  - 3.5. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΚΑΙΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
  - 3.6. ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ
4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εκπαιδευτική διαδικασία λογίζεται ως η ύψιστη μορφή κοινωνικής δράσης σε μια οργανωμένη κοινωνία. Αυτή η κοινωνία που σέβεται τα μέλη της, που ενδιαφέρεται και νοιάζεται για το μέλλον της νέας γενιάς αλλά και για την ίδια την εξέλιξή της, επενδύει σε αυτή τη διαδικασία, επένδυση η οποία δεν μπορεί να λογιστεί αλλιώς παρά μόνο ως προικοδότηση της νέας γενιάς προσφέροντάς της τα απαραίτητα εχέγγεια για μια ευδόκιμη κοινωνικοπολιτισμική ανάπτυξη. Η ανάπτυξη αυτή θα πρέπει να «αγγίζεται» εξ απαλών ίσως ονύχων και να μην αποτελεί ουτοπία αλλά μια απολύτως αναγκαία προϋπόθεση για την διατήρηση και τη βελτίωση της ίδιας της αυθυπαρξίας της κοινωνίας και ως τέτοια οφείλουμε να την αντιμετωπίζουμε.

Γιατί η παιδεία, η ολόπλευρη και σφαιρική οπώς την οραματίστηκε και την αποτύπωσε στα έργα του ο Πλάτων είναι πανάκεια για όλα τα θέματα που σχετίζονται με την πολιτεία. Το όχημα μέσω του οποίου παρέχεται η δυνατότητα να μετουσιωθεί σε πράξη η αναπτυξιακή πορεία και η εξέλιξη της σύγχρονης κοινωνίας, δεν είναι άλλο από το σύγχρονο και οργανωμένο σχολείο με τις εκάστοτε βαθμίδες εκπαίδευσης. Το σχολείο δεν προσφέρει μόνο γνώσεις, τεχνικές όπως θα τις κατονόμαζε ο ίδιος ο Πλάτων, (ανάγνωση, γραφή, μαθηματικές δεξιότητες, γεωγραφικές και φυσικές γνώσεις κ.ά.) αλλά περισσότερο διαπλάθει ηθικά ατομικές και συλλογικές συνειδήσεις και “σμιλεύει” χαρακτήρες, αφού αφενός λογίζεται ως χώρος δράσης και αντίδρασης διαφορετικών στάσεων και συμπεριφορών, αφετέρου μεταβιβάζει νόρμες και κανόνες που είτε διαγωνίζουν μια κοινωνικοπολιτισμική κατάσταση είτε πυροδοτούν αλυσιδωτές αντιδράσεις στο κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι.

Είναι λοιπόν ,η εκπαίδευση και η πολιτική έννοιες στενά συνυφασμένες καθώς η μία επηρεάζει την άλλη με τον ένα ή τον άλλον τρόπο. Ο Πλάτωνας όπως διαφαίνεται σε όλη την έκταση της παρούσας εργασίας διαμηνύει ακριβώς τούτο, πως καμία από τις δύο εκφάνσεις της πολιτείας δεν μπορεί να αυθυπάρξει, είναι και οι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος. Πόλη και πολίτης είναι το δίπολο, το οποίο κατά τον γνωστότερο μαθητή του Σωκράτη, οφείλει να συνεργάζεται σε ένα πλήρως αρμονικό περιβάλλον, αφού η πόλη αποτελεί αντανάκλαση του ανθρώπου και επομένως πρέπει

να υπάρχει η δικαιοσύνη, δηλαδή η αρμονία, που πετυχαίνεται, όταν και στην πόλη το καθένα από τα γένη επιτελεί το δικό του έργο.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Πλάτωνας, παιδεία, πολιτική, κοινωνία, εκπαίδευση.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Πλάτωνας είναι γνωστός ως ένας από τους μεγάλους φιλοσόφους όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά για όλοκληρο τον κόσμο. Είναι εκείνος που συνέθεσε τα κομμάτια εκείνα που θα συνέδραμαν στη λύση καίριων και ανόμοιων μεταξύ των ερωτημάτων που αφορούν στην ηθική, τη γνώση, την αισθητική, τη φιλοσοφία, τις επιστήμες. Αυτό που επιχειρείται στην παρούσα πραγματεία είναι πρωτίστως, να αναλυθεί η ματιά του Πλάτωνος που βλέπει στην εκπαίδευση, έννοια που ο ίδιος συνδέει απαρεγκλίτως με την πολιτική διότι η πλατωνική φιλοσοφία δεν αντιμετωπίζει τον άνθρωπο ατομικά αλλά ως αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνίας-της πόλης και αφετέρου να διερευνηθεί το κατά πόσο ένα τέτοιο σύστημα παιδείας δύναται να παράσχει την ποθούμενη ευημερία που κάθε μέρος- πολίτης- και κάθε σύνολο- πολιτεία- ποθεί. Σε ένα δεύτερο επίπεδο τέθηκε ο στόχος της διαλεύκανσης της συνάντησης των δύο αυτών τομέων σε κείνο το σημείο που θαρρετά θα ονομάζαμε την τέμνουσα τούτη με την νεοτερίζουσα έννοια που σήμερα αποδίδουμε στον όρο εκπαιδευτική πολιτική. Για το λόγο τούτο ήταν επιβαλλόμενο από τις παρούσες συνθήκες προτού ξεκινήσει η ανάλυση των δύο κεντρικών αξόνων – πολιτική και σύστημα παιδείας, στον Πλάτωνα δεν γίνεται και αλλιώς - να παρουσιαστούν κάποια βιογραφικά στοιχεία του φιλοσόφου τα οποία ενδεχομένως καθόρισαν την μετέπειτα πορεία του και τον οδήγησαν στο μεγαλείο του συγγραφικού του έργου. Θα ήταν επίσης σημαντικό να τονιστεί η δυσκολία της εκβαθέων μελέτης ολόκληρου του συγγραφικού έργου του Πλάτωνα, ένεκα της οποίας αρκεστήκαμε στα εξής: *Πρωταγόρας, Μένων, Πολιτεία, Νόμοι*.

Τα έργα μελετήθηκαν με τη χρονολογική σειρά που ο ίδιος ο συγγραφέας τα συνέθεσε κάποιο διάστημα της ζωής του. Έτσι στο πρώτο κεφάλαιο ακολουθήσαμε τις απόψεις του Πλάτωνα στο έργο της πρώιμης του περιόδου, στον *Πρωταγόρα* και αναλύσαμε τις επιμέρους ενότητες :1)Κοινωνία και διδασκαλία της αρετής, 2)Πολιτική και διδασκαλία της αρετής και 3)Εκπαιδευτικό σύστημα και διδασκαλία της αρετής, έργο στο οποίο ταυτίζεται η πολιτική με την προσωπική αρετή, καθώς η συμπεριφορά κάθε ατόμου στα κοινά φανερώνει την προσωπική του αρετή και ως εκ τούτου δεν δύναται να νοηθεί ως ανεξάρτητο μέλος αλλά ως μέλος ενός ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, της πολιτείας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο συγκεντρώσαμε εν συντομία τα καίρια κατά τη γνώμη μας σημεία που εγκύπτουν στον άξονα της παιδείας και εφάπτονται στα σημεία της

πολιτικής καμπύλης του *Μένωνα* και ξανανταμώσαμε το ερώτημα περί διδακτού της αρετής και τη σημασία αυτής, χωρίς να προκύψει μία σαφή ερμηνεία του όρου «αρετή» , εντούτοις καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως αυτή μπορεί να αποκτηθεί αρκεί κάποιος να το θελήσει.

Στο τρίτο κεφάλαιο παραλληλίσουμε πλησίον στον Πλάτωνα την ψυχή με την πολιτεία, διαρθρώσαμε την ιδανική *Πολιτεία* σε τρεις τάξεις, αναπτύξαμε την παιδεία κάθε μιας από αυτές και το εκπαιδευτικό σύστημα, αναλύσαμε βραχυλογικά τις φαύλες πολιτείες υπό το πρίσμα του φιλοσόφου και κατανοήσαμε το μεγαλείο των υψηλών ιδεών πάνω στα ζητήματα της Ηθικής και την πλέρια βεβαιότητα της σημαντικότητας του γεγονότος πως «μέσα στην ολότητα της πόλης το άτομο θα εκπαιδευτεί και θα διαπλαστεί, ώστε να εναρμονιστεί με το γενικό» .

Στο επόμενο κεφάλαιο μελετήθηκαν ορισμένα από τα βιβλία των *Νόμων* που το θέμα τους εγκύπτει στην εκπαίδευση, συγκεκριμένα τα Α΄, Β΄, Ζ΄ και Η΄ , κεφάλαια κατά τα οποία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη διακιοσύνη μέσω της πιστής εφαρμογής των νόμων, εφαρμογή που διασφαλίζει τόσο εσωτερική ανάπτυξη του ατόμου όσο και τη γενικότερη ανάπτυξη της κοινωνίας και στο τελευταίο κεφάλαιο σκιαγραφήκε συμπερασματικά η Εκπαίδευση στον Πλάτωνα υπό μία υποκειμενική και γενικότερη εποπτεία, καθώς και συνδέθηκε με την συγκαιρινή εκπαιδευτική κατάσταση.

Όλα αυτά τα κεφάλαια μας επέτρεψαν να προβούμε εντέλει σε κάποια χρήσιμα- ελπίζουμε- μα και συνάμα κατανοητά συμπεράσματα και μας οδήγησαν αβίαστα στη συγγραφή του επιλόγου της επιστημονικής τούτης εργασίας.

Για να κατανοήσουμε όμως την φιλοσοφία του Πλάτωνα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι ο Πλάτωνας έγινε αυτός που έγινε, γιατί έζησε σε μια συγκεκριμένη ιστορική εποχή, σε ένα περιβάλλον, σε μία οικογένεια και σε ένα κύκλο συγγενών και φίλων. Έτσι, θα μπορέσουμε να προσεγγίσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα την προσωπικότητά, τις ιδέες και τις επιδιώξεις του αλλά και να αντιληφθούμε πλήρως το «ταξίδι» που ο ίδιος ο φιλόσοφος έκανε ώστε να μεταβεί και να φτάσει στο σημείο τούτο της συγγραφικής αλλά και προσωπικής του πορείας.

Θα δούμε λοιπόν βραχυλογικά, ποιο ήταν το οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο ανατράφηκε, από ποιους ανθρώπους επηρεάστηκε και σε ποια κοινωνική – πολιτική - οικονομική κατάσταση βρισκόταν η Ελλάδα την περίοδο που έζησε και

έδρασε και από την οποία επηρεάστηκε καθώς και θα αναφερθούμε συνάμα και στο πλούσιο έργο του μεγάλου φιλοσόφου.¹

---

¹ Δ.Ν. Σακκάς, Πλάτωνας 19 .

Οικογένεια

Ο Πλάτων, γεννήθηκε στην Αθήνα το 427 π.Χ. και πέθανε σε ηλικία 80-81 ετών, δηλαδή περί το 348 π.Χ. Το πραγματικό του όνομα ήταν Αριστοκλής, όνομα προερχόμενο από τον παππού του και αριστοκρατικό, όπως άλλωστε άρμοζε στην οικογένεια του Αρίστωνα.²

Και οι δύο γονείς του Πλάτωνα κατάγονταν από παλαιές οικογένειες της Αθήνας. Σύμφωνα με την παράδοση, η γενεαλογία του πατέρα του ανάγονταν στο μυθικό βασιλιά Κόδρο και διαμέσου αυτού στο θεό Ποσειδώνα. Η μητέρα του Περικτιόνη ήταν απόγονη του Δρωπίδη του αδελφού του Σόλωνα, ο οποίος εισήγαγε μεταρρυθμίσεις, που οδήγησαν την Αθήνα προς τη δημοκρατία. Ο θεός της Περικτιόνης, ο Κριτίας και ο αδελφός της, ο Χαρμίδης συγκαταριθμούνται ανάμεσα στους Τριάκοντα Τυράννους. Ο Πλάτωνας, είχε άλλα τρία αδέρφια τον Γλαύκωνα, τον Αδείμαντο και την Ποτώνη. Μετά το θάνατο του πατέρα του, Αρίστωνα, η Περικτιόνη παντρεύτηκε τον Πυριλάμπη, ο οποίος υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής της δημοκρατίας.³

Η αριστοκρατική τούτη καταγωγή συνέβαλε και διαμόρφωσε σημαντικά την προσωπικότητα του φιλοσόφου και τη βιοθεωρία του, καθώς υπήρξε φορέας και εκφραστής των αντιλήψεων της αθηναϊκής αριστοκρατίας. Αυτό που επιζητούσε μονίμως η τάξη του ήταν η διαφύλαξη των παραδόσεων με ευλάβεια, η αντίδραση σε κάθε καινοτομία και μεταβολή, ο περιορισμός της εξουσίας του Δήμου.⁴

Επιρροές που δέχτηκε

Στην Έβδομη από τις δεκατρείς Επιστολές που διασώθηκαν με το όνομά του σχηματίζουμε την εικόνα που έχουμε για τη ζωή του Πλάτωνα, καθώς περιέχει την απάντηση στους Σικελιώτες οπαδούς του Δίωνα, οι οποίοι ζητούσαν νουθεσία κατόπι από το θάνατό του και τον απολογισμό του Πλάτωνα, γέρος πια, για τα τρία του σικελικά ταξίδια και για τις προσδοκίες και τις απογοητεύσεις που συσχετίζονταν με αυτά.⁵

---

² Πλάτων, Πολιτεία 15.

³ Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 46-47, Α.Ε. Taylor, Πλάτων 19-20.

⁴ Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτωνας 32.

⁵ Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 147.

Παιδί πλούσιας και αρχοντικής οικογένειας διαπαιδαγωγήθηκε και εκπαιδεύτηκε επισταμένως και με μεγάλη φροντίδα. Τα ονόματα των δασκάλων του διασώθηκαν από αρχαίους βιογράφους. Ο γραμματιστής Διόνυσος του δίδαξε τα πρώτα γράμματα, ανάγνωση και γραφή, ο Αρίστωνας, ο Αργείος ήταν δάσκαλός του στη γυμναστική και ο Δράκων του δίδασκε τη μουσική. Επιπροσθέτως, μνήθηκε στη φιλοσοφία από τον ηρακλειτικό φιλόσοφο Κρατύλο και τον Ερμογένη, που δίδασκε την παρμενίδεια φιλοσοφία.⁶

Ο Πλάτωνας επομένως, όσον αφορά στην επισταμένη σπουδή του αισθητού κόσμου υιοθέτησε τις απόψεις του Ηρακλείτου (544-484 π.Χ.), στη μελέτη του νοητού αυτές του Παρμενίδη (540-470π.Χ.) και στην πολιτική συμφώνησε με τις αρχές του Σωκράτη (468-399 π.Χ.). Συγκεκριμένα φρονεί ότι τα υλικά πράγματα μεταβάλλονται, φθείρονται και χάνονται, διατηρούνται εντούτοις αιώνια τα πρότυπά τους, οι *Ιδέες* τους. Η πορεία προς την παρακμή ενδέχεται να αναχαιτιστεί, αρκεί η εξουσία να περιέλθει σε φιλοσόφους και η νομοθεσία να παραμείνει ευσταθής. Η άριστη Πολιτεία συναντάται στον ουρανό και είναι εκείνη η οποία εξιστορεί στην Πολιτεία του. Οπωσδήποτε, η ιδεώδης Πολιτεία υφίσταται και αφού υπάρχει το πρότυπο, είναι δυνατόν να τροποποιηθούν και οι νόμοι, ώστε η κοινωνία να επανέλθει στην ακμή της. Ωστόσο, οι νομοθέτες δύνανται να έχουν και ως πρότυπο το πολίτευμα της Σπάρτης, αφού αυτό προέβαλλε αντίσταση στις μεταβολές και έμεινε ακλόνητο στην παλαιά στρατιωτική και απέριτη παράδοση.⁷

Όταν έφθασε στην ηλικία των είκοσί του χρόνων, το 407 περίπου, και αφού τελείωσε τις στρατιωτικές υποχρεώσεις του, συναπαντήθηκε με το Σωκράτη. Ενθάδε τοποθετείται χρονολογικά και η αποφασιστική στροφή του Πλάτωνα προς τη φιλοσοφία, μέσω της οποίας, όπως ο ίδιος πίστευε, είναι δυνατή η βελτίωση του πολιτικού βίου των ανθρώπων και η παραίτησή του από την ενεργό συμμετοχή του στα κοινά. Ο Σωκράτης φρονούσε για τον εαυτό του ότι αναζητούσε την αλήθεια και έψαχνε με ένα νέο επαναστατικό τρόπο. Απαρνημένος να γράψει οτιδήποτε φιλοσοφικό, αποζητούσε την αλήθεια με το να ανταλλάσσει σκέψεις και απόψεις με τους ανθρώπους και να υποδεικνύει σε αυτούς τη σημασία του να κατανοεί κανείς το υπό συζήτηση θέμα. Η επιμονή του Σωκράτη να θέτει την έρευνα πάνω από τη

⁶ Ε. Παππά, Πλάτωνας 19, Α.Ε. Taylor, Πλάτων 20-21.

⁷ Κ. Ι. Δεσποτόπουλος, Πολιτική Φιλοσοφία 8-9, Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 57, W.K.C. Guthrie, Έλληνες Φιλόσοφοι 89.

θεωρία και την αναζήτηση της κατανόησης πριν από φιλόδοξες θέσεις προκάλεσε ζωνρή εντύπωση στον Πλάτωνα. Επιπλέον, ο Σωκράτης αντιμετώπισε με σοβαρότητα το φιλόδοξο βίο, καθώς προτίμησε να πεθάνει παρά να απαρνηθεί τις αξίες του. Ο καλύτερος τρόπος για να κατανοήσουμε πλήρως το σεβασμό που έτρεφε ο Πλάτωνας για το δάσκαλό του είναι το γεγονός ότι στους περισσότερους διαλόγους που έγραψε, ο Σωκράτης υπήρξε το κύριο πρόσωπο, το οποίο επέλεξε να παρουσιάζει ως τη μορφή του φιλοσόφου που αναζητά την αλήθεια.⁸

Ιστορικές περιστάσεις - συνθήκες

Ο Πλάτωνας γεννήθηκε σε μία χρονική περίοδο οριακή για την Ελλάδα, κάπου στην τρίτη χρονιά του Πελοποννησιακού πολέμου και στο πρώτο έτος μετά το θάνατο του Περικλή. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος, που ξεκίνησε το 431 π.Χ., εξασθένησε την Ελλάδα και την οδήγησε σε παρακμή. Η χώρα ωστόσο εισήλθε ξανά σε εμφύλιους πολέμους, οι οποίοι διήρκησαν σχεδόν όλο το πρώτο μισό του 4^{ου} αι. , γεγονός που μας επιτρέπει να προβούμε στη διαπίστευση πως όλη τη ζωή του Πλάτωνα την κάλυψαν οι εμφύλιοι πόλεμοι, αφού γεννήθηκε στην έναρξή τους και πέθανε σχεδόν στο τέλος τους. Αυτή η κατάσταση τον είχε θλίψει βαθιά και του άσκησε μεγάλη επίδραση, ώστε ως πολιτικός φιλόσοφος θα αναπτύξει μία πολιτική θεωρία, που θα απορρίπτει τις εμφύλιες διαμάχες και γενικά ό, τι βλάπτει την πολιτική κοινότητα.⁹

Έπειτα, με το θάνατο του Περικλή το 429 π.Χ., θα βιώσει την παρακμή της δημοκρατίας, θα γνωρίσει τη δημοκοπία και τα ολέθρια σφάλματα του Δήμου. Θα δει συγκεκριμένα τον Αλκιβιάδη να εξεγείρει τους Αθηναίους για τη μεγάλη εκστρατεία στη Σικελία, η οποία τελικά επέφερε μεγάλη συμφορά στην πόλη. Έτσι, για τον ίδιο η δημοκρατία δε θα ήταν δυνατόν να είναι το κατάλληλο πολίτευμα για την πραγμάτωση των αξιών, που είχαν πλέον διαμορφωθεί. Εξάλλου, η πτώση της το 404 π.Χ. δεν τον λύπησε καθόλου.¹⁰

Την περίοδο 404-403 π.Χ. ,που επανιδρύθηκε η ολιγαρχία, λέει στην Έβδομη Επιστολή του (324c), ότι προτίθετο να σταδιοδρομήσει ως πολιτικός καθώς τον παρότρυναν και οι συγγενείς του Κριτίας και Χαρμίδης. Εκείνος εντούτοις, περίμενε

---

⁸ J. Annas, Plato's Republic 5.

⁹ Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 31, 44, 46, Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτωνας 20.

¹⁰ Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 44-45, Νικ. Α. Μέμμος, Πολιτεία Πλάτωνα 97-98.

να δει ποια θα ήταν η πολιτική, που θα ακολουθούνταν. Γρήγορα διαπίστωσε ότι άρχισαν να δείχνουν σημάδια ανομίας και βίας και τελικά αισθάνθηκε αποστροφή, όταν με την αποκατάσταση της δημοκρατίας απέδωσαν στο Σωκράτη κατηγορία για αθεϊσμό και τελικά τον θανάτωσαν το 399 π.Χ.. Το γεγονός αυτό, έβαλε τέρμα στις πολιτικές του φιλοδοξίες.¹¹

Οικονομική-κοινωνική κατάσταση (τέλος 5^{ου} αι. – αρχές 4^{ου} αι.)

Όπως μνημονεύτηκε παραπάνω, η Ελλάδα με τους μακρούς εμφυλίους πολέμους έφτασε οριστικά στην παρακμή. Ο πόλεμος υπήρξε η αιτία να αφανιστούν περιουσίες και άνθρωποι και έκανε, όπως κάνει πάντα, τους πολλούς φτωχότερους και τους λίγους πλουσιότερους, όπου οι τελευταίοι είχαν πλέον στην κατοχή τους αγροτική περιουσία. Μετά τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου, πολλοί αγρότες δεν επανήλθαν στην ύπαιθρο (αφού την είχαν εγκαταλείψει κατά τη διάρκεια του πολέμου για λόγους ασφάλειας), είτε γιατί τα κτήματά τους είχαν αποχερσωθεί, είτε γιατί είχαν πουλήθει. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η γη περιήλθε σε λίγα χέρια και οι φτωχοί μεταβλήθηκαν σε ακτήμονες. Ένα ακόμη πρόβλημα, που υφίστατο εκείνη την εποχή ήταν αυτό της ανεργίας, καθώς οι δούλοι προσέφεραν δωρεάν εργασία στα αφεντικά τους και κατά συνέπεια δεν είχαν ανάγκη τους εργάτες. Επιβεβλημένη επομένως ήταν η ανάγκη για κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, τις οποίες όμως η κραταιά τάξη παρεκώλυε παντοιοτρόπως, διότι θα περιστελλόνταν τα πλούτη της και γενικά οιαδήποτε μεταβολή θα ζημίωνε τα συμφέροντά της.¹²

Ο Πλάτωνας βιώνει κι αυτός έντονα το κοινωνικό πρόβλημα της Ελλάδας, αλλά ο ίδιος αποτελεί μέρος της υψηλής αριστοκρατίας της Αθήνας. Οι απόψεις που έχει ο ίδιος για την αντιμετώπιση της κοινωνικής κρίσης ταυτίζονται με τις απόψεις της τάξης στην οποία ανήκει και την οποία εκφράζει.¹³

---

¹¹ Ε. Παππά, Πλάτωνας 29-30, Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτωνας 21, Α.Ε. Taylor, Πλάτων 21-22.

¹² Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτωνας 22-24.

¹³ Ε. Παππά, Πλάτωνας 31-32, Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτωνας 21, Α.Ε. Taylor, Πλάτων 23-24.

Έναρξη της φιλοσοφικής του δράσης

Η εκτέλεση του Σωκράτη οδήγησε τον Πλάτωνα να εγκαταλείψει την αρχική του πρόθεση να ευδοκιμήσει στην προσπάθειά του για σταδιοδρομία στην ενεργό πολιτική ζωή. Όσο έβλεπε τον τρόπο με τον οποίο κυβερνιόταν οι πολιτείες, ποιοί ήταν οι άνθρωποι που κυβερνούσαν αυτές τις πολιτείες αλλά και τους νόμους και τα πολιτικά ήθη που επικρατούσαν εκείνη την εποχή, κι όσο περνούσαν τα χρόνια και ωριμάζε, τόσο πιο δύσκολο θεωρούσε το έργο του πολιτικού, την ορθή δηλαδή διακυβέρνηση της πολιτείας (Έβδομη Επιστολή, 325c).¹⁴

Κάτι που θα ήταν λοιπόν σημαντικό και ωφέλιμο να πράξει ήτανε να επιδοθεί στην « ορθή φιλοσοφία » και αυτήν να εγκωμιάζει, διότι μόνο κάτω από το δικό της φως μπορεί κάποιος να διακρίνει την « αληθινή δικαιοσύνη » τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό βίο. Είχε καταλήξει στο συμπέρασμα πως τα δεινά των ανθρώπων θα τελειώσουν τότε που η φιλοσοφία και η πολιτική θα συναρθρωθούν στο πρόσωπο των φιλοσόφων-κυβερνητών ή όταν οι πολιτικοί ηγέτες μπορέσουν να γίνουν αληθινοί φιλόσοφοι (Έβδομη Επιστολή, 362a-b).¹⁵

Μετά το θάνατο του διδασκάλου του καταφεύγει στα Μέγαρα κοντά στον Ευκλείδη το Μεγαρικό (450- 380 π. Χ.), τον ιδρυτή της Μεγαρικής Σχολής. Εκεί συναντά ένα φιλικό και σύμφωνο με τις ιδέες του κλίμα, αφού κυβερνούσαν ολιγαρχικοί.¹⁶

Εν συνέχεια, υφίσταται το αρχίνημα μιας πολύχρονης περιόδου ταξιδιών κατά τη διάρκεια της οποίας επισκέφτηκε την Αίγυπτο κατά το 390 π.Χ., όπου του προκαλεί ζωνρή αίσθηση το ιεροκρατικό και υπερσυντηρητικό της πολίτευμα. Κατόπιν, πηγαίνει στην Κυρήνη όπου μελετά μαθηματικά, στην Κάτω Ιταλία έρχεται σε επαφή με τους Πυθαγόρειους φιλοσόφους, ενώ στον Τάραντα της Σικελίας γνωρίζεται με τον Αρχύτα τον Ταραντίνο, με τη μεσολάβηση του οποίου εξασφαλίζει την πρόσκληση του στην αυλή των Συρακουσών. Οι εμπειρίες που συνέλεξε από τα ταξίδια αυτά σε κράτη υπερσυντηρητικά, με κυβερνήτες ολιγαρχικούς ή τυράννους, του ενδυνάμωσαν ακόμη πιο πολύ τις ολιγαρχικές του ιδέες.¹⁷

---

¹⁴ Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 97, Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 73, J. Annas, Plato's Republic 6

¹⁵ Πλάτων, Επιστολαί 183.

¹⁶ Πλάτων, Πολιτεία 18.

¹⁷ Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 97-98, Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτωνα 34.

Έπειτα, σύμφωνα με την Έβδομη Επιστολή πραγματοποίησε τρία ταξίδια στη Σικελία το 387, το 367 και το 362 και, οι δύο τελευταίες επισκέψεις σ' αυτήν ήταν απόπειρες για να εκπληρώσει το σχέδιό του για τη δίκαιη Πολιτεία.¹⁸

Στο πρώτο του ταξίδι, ήταν προσκεκλημένος του Διονύσιου του Α', του νέου τύραννου των Συρακουσών, ο οποίος είχε εκδηλώσει κάποιο ενδιαφέρον για τη φιλοσοφία. Ωστόσο, ο Πλάτωνας σύντομα διαψεύστηκε στις προσδοκίες του, καθώς συγκρούστηκε με τον τύραννο, όταν συζητώντας για τα τυραννικά καθεστάτα εξέφρασε τη γνώμη ότι το συμφέρον του τυράννου δεν μπορεί να βγει σε καλό αν δε συμπορευόταν με την αρετή. Τότε ο τύραννος εξοργίστηκε τόσο, που θέλησε να τον σκοτώσει, αλλά τον έσωσε η παρέμβαση του Δίωνα, με τον οποίο συνδέθηκε με στενή φιλία.¹⁹

Ίδρυση της Ακαδημίας

Μετά το πέρας του πρώτου του ταξιδιού δημιουργεί το 387 π.Χ., στον κήπο του ήρωα Ακάδημου, τη σχολή του, η οποία ονομάστηκε Ακαδημία ή Ακαδήμεια. Το πρώτο πανεπιστήμιο της ανθρωπότητας, το οποίο ανέδειξε σε λαμπρό πνευματικό ίδρυμα, όπου διδασκόταν φιλοσοφία και μαθηματικά. Έμενε ακλόνητος στη γνώμη του ότι αυτός που επιζητούσε να ασχοληθεί με τη φιλοσοφία όφειλε πρώτα και για αρκετά χρόνια να ασχοληθεί μεθοδικά με τα μαθηματικά. Σκοπός της ήταν να διαμορφώσει πολιτικούς ικανούς να κυβερνήσουνε τις πόλεις σύμφωνα με τις επιταγές του ορθού λόγου. Οι μαθητές του ήταν κατά πρώτο λόγο, απόγονοι τυράννων ή πολιτικών ηγετών της αριστοκρατίας. Δεν είναι αδύνατο ο τρόπος διδασκαλίας και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Ακαδημίας να σχετίζονται με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που εκθέτει ο Πλάτωνας στην Πολιτεία του. Βέβαια τα ταξίδια του στη Σικελία διέκοψαν τη διδασκαλία του τις χρονικές περιόδους στις οποίες τα τοποθετήσαμε παραπάνω αλλά εκεί δίδαξε ως το θάνατό του. Εντούτοις, η λειτουργία της Ακαδημίας είχε διάρκεια χιλίων χρόνων και έγινε λιγότερο πολιτική.²⁰

Όταν ο Διονύσιος ο Α' είχε πεθάνει, τον διαδέχτηκε ο Διονύσιος ο Β' ο γιος του, ο οποίος είχε εκδηλώσει ενδιαφέρον ότι ήταν πρόθυμος, φιλομαθής και ανοιχτός

---

¹⁸ Πλάτων, Επιστολαί 18, J. Annas, Plato's Republic 6, Ε. Παππά, Πλάτωνας 39.

¹⁹ Πλάτων, Πολιτεία 18, Ε. Παππά, Πλάτωνας 40.

²⁰ T.A. Sinclair, Πολιτική σκέψη 177, Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 98, Α.Ε. Taylor, Πλάτων 24

σε νέες ιδέες. Έτσι, ο Δίωνας προσκαλεί τον Πλάτωνα. Θεώρησε την πρόσκληση τούτη ως τη μοναδική του δίοδο ώστε να εισέλθει από τα λόγια στην πράξη, καθώς είδε τότε το όραμα της βασιλείας των φιλοσόφων να ζυγώνει την πραγματικότητα. Οι περιπέτειές του δεν ήταν λιγότερες από το πρώτο ταξίδι του και αποτυχαίνει και σ' αυτό. Αφού πέρασαν έξι χρόνια ξαναπηγαίνει, ύστερα από μεγάλη παράκληση του Δίωνα και του Διονυσίου Β'. Και η νέα αυτή προσπάθεια όμως απέβη άστοχη και άκαρπη. Τη δυσαρέσκειά του την εκφράζει στην Έβδομη Επιστολή, όπου διαμηνύει πως ο Διονύσιος κατά τον ίδιο είχε όλες τις δυνατότητες να κάμει ένα κράτος πρότυπο αλλά δεν το θέλησε. Επανήλθε στην Αθήνα και αφιερώθηκε στη διδασκαλία και στη συγγραφή ως το τέλος της ζωής του.²¹

Το συγγραφικό του έργο

Το Πλατωνικό έργο περιλαμβάνει 36 διαλόγους και 13 επιστολές και διαιρείται σε τρεις περιόδους. Αυτές είναι: η *πρώιμη*, που περιλαμβάνει έργα, όπως την Απολογία, τον Ευθύφωνα, τον Λάχη, τον Πρωταγόρα, το Γοργία, τον Λύση, τον Χαρμίδα, τον Ίωνα, τον Ιππία τον Ελάσσονα και τον Ιππία τον Μείζονα και τον Κρίτωνα, η *μέση ή ύστερη περίοδος*, με διαλόγους όπως τον Μένωνα, τον Φαίδωνα, την Πολιτεία, το Φαίδρο, το Συμπόσιο, τον Ευθύδημο, τον Μενέξενο, και τον Κρατύλο και τέλος η *όψιμη* με έργα, όπως τον Παρμενίδα, τον Θεαίτητο, τον Σοφιστή, τον Πολιτικό, τον Τίμαιο, τον Κριτία, τον Φίληβο και τους Νόμους. Από τις 13 επιστολές βέβαιη είναι η γνησιότητα της Έβδομης και της Όγδοης.²²

Στους πρώιμους διαλόγους δεσπόζει ο Σωκράτης και αναπτύσσεται η νοησιαρχική ηθική του. Πολλές φορές οι διάλογοι αυτοί δεν απολήγουν σε ολοκληρωμένους ορισμούς των ηθικών εννοιών και γι' αυτό το λόγο άλλωστε ονομάστηκαν και απορητικοί. Στους διαλόγους της μέσης ή ύστερης περιόδου ο Σωκράτης διατηρεί τον προσωπικό του χαρακτήρα. Ωστόσο ο Πλάτωνας διατυπώνει τις δικές του απόψεις και όχι πια τα σωκρατικά θέματα των διαλόγων της πρώτης περιόδου. Τέλος, τα έργα της όψιμης περιόδου έχουν ως κεντρικό σημείο κυρίως

---

²¹ Πλάτων, Επιστολαί 175, Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 132-133.

²² Α.Ε. Taylor, Πλάτων 53-56

ηθικά ερωτήματα. Διερευνάται, δηλαδή, η φύση ποικίλων αρετών και της ηθικής γνώσης. Ενδεχομένως, η μόνη αξιοσημείωτη διαφορά που παρατηρείται ανάμεσα στο περιεχόμενο των πρώιμων και των όψιμων έργων του, είναι η θεωρία των Ιδεών, η οποία αρχίζει να παίζει ένα σημαντικότατο ρόλο στα έργα της μέσης περιόδου.²³

---

²³ Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 144-145

3. Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

3.1 ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Στον Πρωταγόρα, στην Αθήνα της εποχής του Περικλή, περίοδο ηγεμονίας και υλικής ευημερίας, ο Πλάτωνας πραγματεύεται το βασικό ζήτημα της Πλατωνικής φιλοσοφίας, την αρετή, έννοια που στη φιλοσοφική σκέψη έχει αξιολογικό χαρακτήρα, με τον ίδιο τον Πλάτωνα να διδάσκει πως αποτελεί ηθική αξία ενώ οι σοφιστές από την άλλη να συνδέουν την αρετή με την πολιτική τέχνη. Παρουσιάζεται λοιπόν ο Σωκράτης - καθότι όπως έχει ήδη επισημανθεί κυριαρχεί η προσωπικότητά του σε όλους τους πρώτους διαλόγους του Πλάτωνα - να διηγείται σε ένα φίλο του στο σπίτι του Καλλία την ανταλλαγή απόψεων που είχε με το σοφιστή Πρωταγόρα. Στο περιβάλλον όπου εκτυλίσσεται λοιπόν το έργο του Πλάτωνος ζητείται από τον Σωκράτη για λογαριασμό του Ιπποκράτη, ενός νεαρού φίλου του, με φιλοδοξίες για πολιτική σταδιοδρομία, να αποκριθεί ο Πρωταγόρας δίνοντας απάντηση στο εξής ερώτημα : τι ακριβώς μπορεί να διδαχθεί ο νέος από τον μεγάλο σοφιστή; Ειδικότερα η συζήτηση επικεντρώνεται στο πρόβλημα της αγωγής των νέων και επακολουθεί η παιδευτική πρακτική των σοφιστών.²⁴

Εν συνεχεία, κατόπιν από τις διατυπώσεις των ερωτημάτων του Σωκράτη , ο Πρωταγόρας ισχυρίζεται ότι διδάσκει την πολιτική τέχνη, την πολιτική αρετή και ότι αναλαμβάνει να κάνει τους άντρες αγαθούς πολίτες. Παρέχει «παιδεία», η οποία βελτιώνει καθημερινά τον μαθητή κατά κύριο λόγο ως πρόσωπο και πολίτη. Κάπως έτσι ξεκινά να ξετυλίγεται το κουβάρι του διδακτού ή όχι της αρετής και του περιεχομένου της, αλλά συγχρόνως και η δεξιοτεχνία του συγγραφέα που ορθά επιλέγει τη ζωντανία και την αμεσότητα που προσφέρει η ζωντανή διήγηση απ΄ότι αντιθέτως θα προσέφερε η λύση μιας μονότονης αφήγησης.²⁵

Η πολιτική των Αθηναίων που αφορά στο συγκεκριμένο ζήτημα ακολουθεί την εξής λογική: όταν πρόκειται για ζητήματα τεχνών αποτείνονται στον εκάστοτε ειδικό. Στην περίπτωση που vice versa πρόκειται για την πολιτική αρετή , δεν απαιτούνται ειδικές γνώσεις και δεξιότητες από όποιον εκφέρει γνώμη, αφού όλοι θεωρούνται εξίσου αρμόδιοι ως προς τούτο.²⁶

²⁴ Σ. Σπυρόπουλος , Πλάτωνος Πρωταγόρας ,16-17.

²⁵ Όπ. παρ., 18-19.

²⁶ Πλάτων, Πρωταγόρας , 22.

Ο Πρωταγόρας, για να αποδείξει το διδακτό της αρετής, καταφεύγει στην αφήγηση μύθου. Σύμφωνα λοιπόν με το *μύθο του Προμηθέα* όταν μοιράζονταν στα όντα οι ικανότητες και οι δυνάμεις για τη ζωή, η απροβλεψία του Επιμηθέα ήταν υπαίτια για την ανεπάρκεια των, για τον άνθρωπο. Κατά συνέπεια, απεκδύομενοι των φυσικών προσόντων, οι άνθρωποι εδράζονται στα δώρα του Προμηθέα, που είναι η φωτιά και οι τέχνες, δώρα που ο ίδιος εξασφάλισε κλέβοντας από τους θεούς. Η μέριμνα του θεού Δία προμήθευσε επιπλέον το γένος των ανθρώπων με την *αιδώ* και την *δίκη*, την ηθική συνείδηση και το συναίσθημα της δικαιοσύνης αντίστοιχα, αξίες που καθιστούν όλα τα μέλη της πολιτικής κοινότητας αρμόδια στην αρετή. Επιπροσθέτως, οι Αθηναίοι με το σωφρονιστικό σύστημα που έθεσαν σε ισχύ αποδείκνυαν την πίστη τους στο διδακτό της αρετής, σύμφωνα με το οποίο επιβαλλόταν τιμωρία μόνο στα ηθικής φύσεως παραπτώματα και όχι σε εκείνα που είχαν να κάνουν με τα φυσικά χαρακτηριστικά, λόγου χάρη κανείς δεν θα τιμωρούνταν ποτέ για την ασχήμια του.²⁷

Κατά τον Πρωταγόρα για να κατακτήσει κανείς την αρετή οφείλει πρωτίστως να αντιληφθεί πως επρόκειτο για μια συνειδητή πορεία μαθητείας και άσκησης αφού όλο το εκπαιδευτικό σύστημα είχε βασιστεί σε αυτή την πεποίθηση. Η εκπαίδευση του ατόμου από την νεαρή ηλικία του κλιμακώνεται έτσι ώστε να αποτελεί μέρος της αδιάκοπης σπουδής της αρετής.²⁸

Στη συνέχεια ο Πρωταγόρας απαντά συμπληρωματικά πως, ο σοφιστής, δύναται να υποδείξει στον Ιπποκράτη την κατευθυντήρια εκείνη γραμμή η οποία θα άγει τον ίδιο σε μια οδό συνεχούς βελτίωσης. Κοντολογίς, ο μαθητής θα αποκτήσει την ικανότητα να σκέφτεται και να αποφασίζει σωστά (ευβουλία) για κάθε θέμα που σχετίζεται τόσο με τον ιδιωτικό βίο (των οικείων) όσο και με τον δημόσιο βίο (το *πράττειν* και *λέγειν* στις υποθέσεις τις πόλης).²⁹

Έπειτα από τις αμφιβολίες και τις ερωταποκρίσεις περί του διδακτού της αρετής ο Αβδηρίτης σοφός αφήνει τους μύθους που χρησιμοποίησε έως τώρα ως μέσο πειθούς και δίνει απάντηση χρησιμοποιώντας λογικά επιχειρήματα για τα εξής θέματα(324d 2- 328d 1):

---

²⁷ Πλάτων, Πρωταγόρας, 47-54.

²⁸ Οπ. παρ., 56-60.

²⁹ Π. Εμμανουηλίδης, Ο Πρωταγόρας του Πλάτωνα, 14.

3.1.1. Κοινωνία και διδασκαλία της αρετής

Η αρετή, ισχυρίζεται ο σοφιστής, και είναι και πρέπει να λογίζεται διδακτή, καθότι είναι η αναγκαία εκείνη ιδιότητα που επιτρέπει σε κάθε μέλος της πολιτικής ομάδας να παίρνει μέρος στην κοινωνική και πολιτική ζωή αλλά και εκείνη η ιδιότητα που επιτρέπει την υπόσταση κοινωνιών και πόλεων. Δίχως την αρετή, τη δικαιοσύνη, τη σωφροσύνη και το αίσθημα του σεβασμού προς ότι είναι ιερό, δεν υφίστανται ανθρώπινες κοινωνίες. Κατά συνέπεια, οι ίδιες οι κοινωνίες και οι γονείς οφείλουν να διδάσκουν στα παιδιά τους την αρετή, και αν ακόμη υφίσταται άνθρωπος που να μην μπορεί ή να μη θέλει να τη διδαχτεί, αυτού να του επιβάλλεται ποινή θανάτου ή εξορίας από την πόλη.³⁰

3.1.2. Πολιτικοί και διδασκαλία της αρετής

Στο σημείο τούτο ο Σωκράτης διατείνεται πως οι ενάρετοι άνδρες, οι μεγάλοι πολιτικοί, δεν αποπειρώνται να διδάξουν στους γιους των την αρετή αλλά ο Πρωταγόρας αντιτείνει λέγοντας πως κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό από τη στιγμή που η μη διδασκαλία της αρετής επιφέρει ποινές και δη στο βαθμό της θανατικής ποινής ή της εξορίας.³¹

3.1.3. Εκπαιδευτικό σύστημα και διδασκαλία της αρετής

Από τη στιγμή που το παιδί αρχίζει να μιλάει, δηλαδή να επικοινωνεί πραγματικά και λογικά με τους γύρω του, όλοι προσπαθούν να του εμφυσήσουν τα διδάγματα και τα παραδείγματα, τα οποία θα το κάνουν δίκαιο και σώφρονα άνθρωπο. Και έπειτα, αφού τα παιδιά σταλούν να μάθουν ποίηση και μουσική, οι δάσκαλοι τους φροντίζουν, μέσα από τα κείμενα ή τη μουσική που τους διδάσκουν να τους μάθουν κυρίως την αρετή. Την ίδια πορεία ακολουθεί και η πόλη για τους νεαρούς πολίτες της, μαθαίνοντάς τους, τους νόμους αλλά και την υπακοή σε αυτούς.³²

Το επιμύθιο που προκύπτει έμμεσα αλλά με σαφήνεια έγκειται στο γεγονός πως μόνο με τη διαλεκτική δυνάμεθα να εξασφαλίσουμε μια κάποια ασφάλεια όταν αποπειρώμεθα να ανακαλύψουμε την εσώτερη υπόσταση στην περιοχή της φιλοσοφίας. Επιπροσθέτως, στον έμμεσο τούτο αφηγηματικό διάλογο μέσα από

³⁰ Όπ. παρ., 17.

³¹ Όπ. παρ., 20.

³² Πλάτων, Πρωταγόρας, 77-80.

πολλά επιχειρήματα μπορούμε θαρρετά να συμπεράνουμε πως οι αρχαίοι Έλληνες ταύτιζαν την πολιτική και την προσωπική αρετή, καθώς ο πολίτης της αρχαίας πόλης-κράτους , όπως ήδη έχει τονιστεί, δε νοείται ως αυτόνομο μέλος αλλά μονάχα ως μέρος ενός ευρύτερου συνόλου. Εκτός τούτου, η πολιτική αρετή κάθε ανθρώπου φανερώνεται με τη συμπεριφορά του απέναντι στις δημόσιες υποθέσεις, οι οποίες απηχούν στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο των ανθρώπων του οποίου είναι φυσικά μέρος αφού ζει και ο ίδιος εκεί και άρα τούτη η στάση του επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα το σύνολο και κατά συνέπεια και το κάθε μέλος χωριστά. Τέλος , αξίζει να σημειωθεί πως το θέμα της συζήτησης ανάμεσα στο Σωκράτη και τον Πρωταγόρα , η φύση δηλαδή της αρετής δεν έχει κάποια ουσιαστική κατάληξη, αλλά παραμένει σε ανολοκλήρωτη μορφή, που λαμβάνει την πλήρη της διάσταση στην *Πολιτεία*.

3.2. ΜΕΝΩΝ

Στο διάλογο *Μένων* εξετάζεται το θέμα της αρετής, το οποίο αποτελεί συνέχεια του *Πρωταγόρα* αλλά και του *Γοργία*, έργο που δεν εξετάζεται στην παρούσα πραγματεία. Τίθεται και εδώ το ερώτημα αν η αρετή είναι διδακτή, αλλά το θέμα διερύνεται και σε άλλα προβλήματα και φθάνει στην περίφημη «ανάμνηση» του Πλάτωνος, θεωρία η οποία ταυτίζει τη μάθηση με την ανάμνηση.³³

Τα πρόσωπα που συνδιαλέγονται στον εν λόγω διάλογο είναι ο Μένων, ο Σωκράτης, κάποιος δούλος του Μένωνα και ο μεταγενέστερος κατήγορος του Σωκράτη, Άνυτος. Ο Μένων, κάποιος νέος από τη Θεσσαλία, έρχεται στην Αθήνα για να γίνει κοινωνός της Αθηναϊκής εκπαίδευσης. Στο διάλογο τούτο, λοιπόν, διακρίνεται εμφανώς η σφοδρή επιθυμία του Μένωνα να αποκτήσει την πολιτική αρετή, με απώτερο σκοπό τη διάκριση του ιδίου στο πολιτικό πεδίο.³⁴

Ο Μένων ζητά από τον Σωκράτη να του πει αν η αρετή μπορεί να αποκτηθεί με διδασκαλία και με εξάσκηση ή αν μπορεί να γίνει κτήμα με οιονδήποτε άλλο τρόπο. Ο Σωκράτης αποκρίνεται ειρωνικά πως μια τέτοια απάντηση θα ήταν δύσκολη να δοθεί στην Αθήνα εν συγκρίσει με τη Θεσσαλία, αφού εδώ επικρατεί πενία στη σοφία. Πρωταρχικώς, συνεχίζει, θα πρέπει να διαλευκανθεί η ουσία της αρετής. Ο Μένων, ως μαθητής του Γοργία, απαντά πως υπάρχουν πολλά είδη αρετής, άρα και πολλοί ορισμοί. Ισχυρίζεται πως είναι άλλη η αρετή για έναν άνδρα -ενεργή δράση στην πολιτική ζωή της πόλης -, άλλη για μια γυναίκα -σωστή διοίκηση του σπιτιού- και διαφορετική για έναν δούλο.³⁵

Ο Σωκράτης όμως εμμένει στην ουσία της αρετής καθώς και στο κοινό χαρακτηριστικό σε κάθε είδος αρετής. Ο Μένων εντούτοις αγνοεί την ουσία της αρετής, αλλά έπειτα από προτροπή του Σωκράτη, η κατά Γοργία αρετή έγκειται στην ικανότητα να κυβερνά κανείς τους ανθρώπους (73 c). Αυτός είναι και ο πρώτος ορισμός όσον αφορά την αρετή.³⁶

Ωστόσο ο Σωκράτης βρίσκει τον ορισμό ελλιπή και συμπληρώνει πως η αρετή είναι και η άσκηση της εξουσίας με δικαιοσύνη και σωφροσύνη, ταυτίζοντας έτσι την αρετή με τις δύο έννοιες. Υπάρχουν όμως και άλλες αρετές όπως η ανδρεία, η σοφία η μεγαλοπρέπεια και πολλές άλλες μα το ζήτημα είναι ποια είναι η ουσία όλων αυτών.

³³ Πλάτων, *Μένων*, 47.

³⁴ Πλάτων, *Μένων*, 48, Ι.Πετράκης, Πλάτων, *Μένων*, 24.

³⁵ Ι.Πετράκης, Πλάτων, *Μένων*, 29-30.

³⁶ Πλάτων, *Μένων*, 49.

Με το πρόσχημα, επομένως, της αναζήτησης ενός ορισμού της αρετής ο Σωκράτης δίνει δύο παραδείγματα που αφορούν στον καθορισμό της ουσίας του σχήματος και του χρώματος (76 a) και οδηγούμαστε έτσι στον δεύτερο ορισμό της αρετής από τον Μένωνα (77 b), στον οποίο δηλώνει πως η αρετή είναι η επιθυμία και η απόκτηση των ωραίων πραγμάτων.³⁷

Ο Σωκράτης, όμως, ανθίσταται προβάλλοντας το επιχείρημα πως όλοι οι άνθρωποι επιθυμούν το καλό, άρα κάτι τέτοιο δεν επικουρεί στον καθορισμό της ουσίας της αρετής. Ούτε βέβαια το δεύτερο μέρος εγγυάται την ουσία της αρετής διότι η δυνατότητα κάποιου να εξευρίσκει και να αποκτά τα καλά πράγματα οφείλει να πραγματοποιείται με δικαιοσύνη και σωφροσύνη και κατ'επέκταση κάθε τι που συντελείται με δικαιοσύνη και σωφροσύνη είναι αρετή. Κατά αυτόν τον τρόπο υποπίπτουμε σφαλικά στον κατακερματισμό της αρετής στα διάφορα είδη της και ξεμακραίνουμε από την ποθούμενη ουσία της (79 e).³⁸

Η συζήτηση όμως φτάνει σε αδιέξοδο και ο Μένων παρομοιάζει το Σωκράτη με θαλλάσια νάρκη, η οποία ναρκώνει όποιους αγγίζει και δεν υφίσταται έτσι νόημα να συνεχιστεί η συζήτηση αφού δεν είναι δυνατόν να ερευνά κανείς κάτι το οποίο δεν γρικά τι είναι στην ουσία του και αφού δεν το γνωρίζει δεν είναι δυνατόν να το αναγνωρίσει.³⁹

Αφορμώμενος ο Σωκράτης από το αδιέξοδο αυτό, εκθέτει τον μύθο περί ψυχής και διατυπώνει τη διδασκαλία περί ανάμνησης. Κοντολογίς, εξιστορεί πως σύμφωνα με το μύθο οτιδήποτε οι άνθρωποι ονομάζουν μάθηση δεν είναι τίποτε άλλο παρά ανάμνηση και ορμώμενοι από αυτήν προχωρούν στην ανεύρεση και άλλων πραγμάτων, τα οποία ως τώρα φαίνονταν άγνωστα. Έτσι καταρρίπτεται και το επιχείρημα πως δεν είναι δυνατόν να αναζητήσουμε κάτι το οποίο δεν μας είναι γνωστό.⁴⁰

Εν συνεχεία βάσει ενός ψυχολογικού πειράματος σε έναν από τους απαίδευτους δούλους της ακολουθίας του Μένωνα, ο Σωκράτης καταλήγει πως ένας απαίδευτος καθοδηγούμενος με ορθές ερωτήσεις μπορεί να βρει κάτι που δεν γνώριζε, εκφράζοντας στην αρχή εσφαλμένες απόψεις – μη αληθείς δόξας – αλλά προοδευτικά με τις ερωτήσεις καταλήγει στη διατύπωση σωστών απόψεων – αληθών δοξών – χωρίς μάλιστα διδασκαλία αλλά με τις ορθές ερωτήσεις ο δούλος έβρισκε τις ορθές

³⁷ Οπ. παρ., 50.

³⁸ Οπ. παρ., 51.

³⁹ Ι.Πετράκης, Πλάτων, Μένων, 35-39.

⁴⁰ Πλάτων, Μένων, 52.

αποκρίσεις. Αυτό που συμπεραίνει λοιπόν, ο Σωκράτης είναι πως οι αληθείς γνώμες προϋπήρχαν στην ψυχή του δούλου και ο ίδιος μέσω των ερωτήσεων το μόνο που επέτυχε ήταν να ερεθίσει τη μνήμη και να ενεργοποιήσει τις λογικές του δυνατότητες. Το πείραμα απέδειξε έμπρακτα ότι η μάθηση είναι ανάμνηση και έτσι ο Μένων αποδέχτηκε την ορθότητα των Σωκρατικών διατυπώσεων (86 e) .⁴¹

Τίθεται εδώ όπως και στον *Πρωταγόρα* το ζήτημα περί του διδακτού της αρετής, για την διαλεύκανση του οποίου επιστρατεύεται μία μέθοδος που χρησιμοποιούν οι γεωμέτρους για τα προβλήματα αναφερόμενα σε κάτι, το οποίο δεν είναι γνωστό και καθορισμένο, μέθοδος που καλείται εξ υποθέσεως. Κατόπιν εξετάσεως καταλήγουν πως η αρετή για να είναι διδακτή πρέπει να είναι επιστήμη και συμπεραίνεται πως εφόσον η αρετή δεν μπορεί να διαχωριστεί από τη φρόνηση είναι επιστήμη (88 e) .⁴²

Φτάνει όμως να επισημανθεί και ποιος μπορεί να διδάξει την αρετή. Για το λόγο τούτο καλείται ο Άνυτος να αποκριθεί ποιοι είναι οι δάσκαλοι της αρετής και αυτοί είναι οι σοφιστές. Ο ίδιος χαρακτηρίζει τους σοφιστές «φιλοχρήματους απατεώνες, διαφθορείς των νέων». Ισχυρίζεται ότι εκείνοι που μπορούν ικανώς να διδάξουν στους νέους την πολιτική αρετή είναι όσοι την κατέχουν, οι εξέχοντες πολιτικοί άνδρες, που διαχειρίζονται τα κοινά όπως ο Θεμιστοκλής, ο Αριστείδης, ο Περικλής και ο Θουκυδίδης.

Η εκτενής και έντονη συζήτηση για το αν οι πολιτικοί άνδρες μπορούν να διδάξουν την αρετή οδήγησε στην επαναφορά της αοριστίας σε σχέση με το πρόβλημα του διδακτού της αρετής, εισαγόμενοι έτσι σε μια ατέρμονη συζήτηση. Οι μεγάλοι πολιτικοί δεν μπορούν να μεταδώσουν την αρετή στους γιους τους. Οι σοφιστές δεν δέχονται να αποκαλέσουν εαυτούς δασκालούς της αρετής και έτσι η συζήτηση οδηγείται σε δύο αντιφατικά συμπεράσματα.⁴³

Με αυτόν τον τρόπο εισάγονται δύο έννοιες , η τέλεια γνώση –επιστήμη- και η τέλεια άγνοια – αφροσύνη- μεταξύ των οποίων υπάρχει η ορθή γνώμη, η οποία μπορεί να καθοδηγήσει σωστά την πράξη ώστε να καταστεί ωφέλιμη (97 b) .⁴⁴

Στο τέλος διερευνάται από πού προέρχεται η ορθή γνώμη εφόσον δεν δυνάμεθα να την αποκτήσουμε με τη μάθηση και η απάντηση που δίδεται διά στόματος Σωκράτη είναι η θεία έμπνευση, μέσω της οποίας ο ίδιος ο Πλάτωνας

⁴¹ Οπ. παρ., 53.

⁴² Οπ. παρ., 54.

⁴³ Ι.Πετράκης, Πλάτων, Μένων, 68-69.

⁴⁴ Οπ. παρ., 69-70.

δέχεται την ύπαρξη μιας πολιτικής ιδιοφυίας, ένα είδος ενόρασης των ανάλογων υπερβατικών ιδεών, η οποία προϋπήρχε με λανθάνουσα μορφή στον νου λόγω της θείας καταγωγής της ψυχής πριν την ενσάρκωσή της. Το χάρισμα αυτό λοιπόν, δίνεται από τη φύση στους πρακτικούς πολιτικούς και αναγνωρίζει ο Πλάτωνας στο *Μένων* αλλά όχι στον διάλογο που συνέθεσε πριν από αυτόν, στο *Γοργία*.⁴⁵

Τα συμπεράσματα που συνάγονται από την ανάλυση του διαλόγου και αφορούν στην παιδαγωγική σκοπιά που μας αφορά σε τούτη την πραγματεία, είναι πως ο Πλάτωνας μας προτείνει εδώ ως μεθοδολογική αρχή της έρευνας την απορία, καθώς αυτός που ερευνά και αποκτά γνώσεις οφείλει να αισθανθεί πρωτίστως μέσα στην ψυχή του ισχυρή και σφοδρή απορία. Η μάθηση δεν είναι παθητική εισαγωγή γνώσης στην ψυχή αλλά αν επιθυμούμε να μιλήσουμε για αληθινή μάθηση, τότε είμαστε υποχρεωμένοι να αναφερθούμε σε κείνη τη μάθηση κατά την οποία η ψυχή ανακαλύπτει από μόνη της τη γνώση.⁴⁶

Εν κατακλείδι, θα εξιστορούσαμε το θέμα του Μένωνα και θα το συσχετίζαμε με την πολιτική αρχίζοντας με την έννοια της αρετής, έννοια που συναντάται πλειστάκις στην αρχαία κοινωνία και αγωνίζεται να βρει την απόκριση αφού αυτή επενεργεί όσον αφορά στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Τόσο οι πολίτες όσο και οι πολιτικοί, θεωρούν ότι οι αποτελεσματική εκπλήρωση των καθηκόντων επισημαίνει και τον ενάρετο πολίτη της αρχαιότητας. Ο Πλάτωνας όμως επιχειρεί εδώ να υποδείξει και να περιγράψει τα όρια της έννοιας της αρετής, έννοια για την οποία ο δάσκαλός του, ο Σωκράτης, κηρύσσει με παρρησία ότι δεν γνωρίζει τίποτε για την ουσία της. Καταλήγει λοιπόν, μέσω του απαιδέυτου ακολούθου, του αρχοντόπουλου από τη Θεσσαλία, του Μένωνα, πως η γνώση μας για το καθετί δεν είναι τίποτε άλλο παρά ανάμνηση, κάτι προσιτό σε όλους, φτάνει να βρεθεί ο δάσκαλος που θα κάνει τις κατάλληλες ερωτήσεις για το εκάστοτε ζήτημα χωρίς να διδάξει από καθέδρας.

Ο Σωκράτης στον επίλογο του διαλόγου απολήγει σε απορία και κατ' επέκταση δεν δύναται να ορίσει την αρετή. Ο Πλάτωνας όμως, στο διάλογο τούτο, επισημαίνει ότι η αρετή είναι εφικτή, τουλάχιστον από όσους αποπειρώνται να γίνουν κάτοχοί της.⁴⁷

---

⁴⁵ Πλάτων, *Μένων*, 55.

⁴⁶ *Οπ. παρ.*, 56.

⁴⁷ *Οπ. παρ.*, 57-58.

Συνοψίζοντας, για να αναφερθούμε επιλογικά στα κύρια σημεία του *Μένωνα* οφείλουμε να τονίσουμε σίγουρα την εκπαιδευτική και παιδαγωγική πρόθεση του διαλόγου, που φωτίζονται με τη βοήθεια των μεθόδων του ίδιου του συγγραφέως, μέθοδοι όπως ο σωκρατικός έλεγχος, η απόρεια, η ανάμνηση, η υπόθεση, η γνώση και η αληθής γνώμη. Επίσης, αξίζει να τονιστεί η αγωνία της αρχαίας κοινωνίας με κέντρο την Αθήνα να βρει απάντηση στο ερώτημα περί αρετής και ενάρετου πολίτη, ερώτημα το οποίο καθορίζει σημαντικά την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Στον *Μένωνα* επιχειρείται για πρώτη φορά από τον Πλάτωνα η περιγραφή των ορίων της έννοιας της αρετής, έννοια που τελικά δεν ορίζεται αλλά ο Πλάτων σε τούτο τον διάλογο τουλάχιστον καταλήγει στην εξής υπόδειξη, ότι δηλαδή όποιος επιθυμεί και προσπαθήσει να αποκτήσει την αρετή δύναται να το κατορθώσει μέσω της θεωρίας της ανάμνησης, της υποθετικής μεθόδου, τη βάση του διαλεκτικού συλλογισμού και της συνεχούς έρευνας κατά τη διαλεκτική πορεία, μέθοδοι που αναφέρθηκαν και λίγο παραπάνω.

3.3. ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Η Πολιτεία ή περί δικαίου του Πλάτωνα συντέθηκε λίγα χρόνια πριν ο Πλάτωνας, κάνει το δεύτερο ταξίδι του στη Σικελία, γύρω στο 374 π.Χ. Αποτέλεσε το πολιτικό του μανιφέστο, όρο που απέδωσαν πολλοί ιστορικοί της φιλοσοφίας σε αυτό του το έργο αλλά συνάμα λογίζεται ως το οχυρό εκ του οποίου θεάται η πραγμάτευση των διανοημάτων του πλατωνικού στοχασμού, διανοήματα που αφορούν σε ξέχωρα και ανόμοια γνωστικά πεδία και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα μιας σφαιρικής αντίληψης πίσω από την οποία ξεπρόβαλλε ο παιδευτικός θεσμός της δίκαιης πόλης, ο οποίος στηριζόταν στην ανατροφή και στην παιδεία. Πάνω απ' όλα ο θεματικός πυρήνας της Πολιτείας έγκειται στο ερώτημα περί της δικαιοσύνης και στην έκφραση της αισιοδοξίας του ότι στις Συρακούσες της Σικελίας, με τη βοήθεια του Δίωνα, θα μπορούσε να γίνει πράξη ο οραματισμός της Δίκαιης Πολιτείας, όπου θα κυβερνούν οι φιλόσοφοι-βασιλείς.⁴⁸

Σύμφωνα με τους κύριους συνομιλητές του Σωκράτη, τον Γλαύκωνα και τον Αδείμαντο, τα μεγαλύτερα αδέρφια του Πλάτωνα, θα ήταν πιο εύκολο να ιχνηλατηθεί η ουσία της δικαιοσύνης, αν η αναζήτηση κατευθυνόταν σε πιο ευμεγέθη και ευδιάκριτα πεδία, ωσάν αυτά της πολιτείας και δη αν αυτή εντοπιζόταν στην *καλλίπολιν*, την ιδεώδη πολιτεία, δηλαδή μέσα στη μεγάλη συλλογική ψυχή, καθώς καθένας από τους ομιλητές ερμηνεύει την δικαιοσύνη με διαφορετικό τρόπο. Ένεκα τούτου, εξετάζεται σε τι συνίσταται η δικαιοσύνη και εν συνεχεία η νόηση του πλατωνικού Σωκράτη ορθώνει ένα ιδανικό ιχνογράφημα, μια θεωρητική κατασκευή αυτού ακριβώς του κράτους δικαιοσύνης, στο οποίο ξεχωρίζουν τρεις συμπαγείς ομάδες πολιτών.⁴⁹

Προτού ωστόσο μνημονεύσουμε τις τρεις τάξεις της πλατωνικής πολιτείας θα ήταν ωφέλιμο να αναφερθούμε ακροθιγώς στη γένεση της πόλης, όρο με τον οποίο δηλώνεται η *πόλη-κράτος*, που αναπτύχθηκε ήδη από την αρχαϊκή εποχή στον ελληνικό χώρο και με τον όρο *πολιτεία* το δόγμα και το χαρακτήρα μιας πολιτικής κοινωνίας, δηλαδή το πολίτευμα, το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν την άσκηση της πολιτικής εξουσίας σε ένα κράτος.⁵⁰

⁴⁸ J. Annas, Plato's Republic 1, Ε. Παππά, Πλάτωνας 117-118, Κ. Π. Μιχαηλίδης, Πλάτων 52

⁴⁹ Ν.Μ. Σκουτερόπουλος, Πλάτων, Πολιτεία, 10

⁵⁰ Μπαμπινιώτης, Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας.

Η ιδεώδης πολιτεία χαρακτηρίζεται από τέσσερις αρετές: σοφία, ανδρεία, σωφροσύνη και δικαιοσύνη: το καθένα από αυτά τα στοιχεία της κοινωνίας κάνει αυτό για το οποίο υφίσταται ανάγκη, ανάλογα με το ρόλο του μες στην κοινωνία, χωρίς να παρακωλύει τη λειτουργία των άλλων και να ξεπερνά τα όρια που έχουν οριστεί για τον καθένα, χωρίς κοντολογίς να *πολυπραγμονεί* (433a-433b). Κατά την άποψη του Πλάτωνα, το κράτος είναι μια φυσική αναγκαιότητα, δεν είναι μια σύμβαση αλλά βασίζεται στη φύση του ανθρώπου, ο οποίος για να καλύψει τις βασικές του ανάγκες- στέγη, τροφή, ένδυση- οφείλει να συμβιώσει με άλλα άτομα. Μόνο που η αλληλεγγύη από μόνη της δεν αρκεί, υπολείπεται να καταμεριστεί η εργασία, διαδικασία που λογίζεται με κριτήριο τις ικανότητες του κάθε ατόμου. Κάτι ακόμη που πρέπει να συνυπολογιστεί είναι η διεύρυνση της πόλης και η καταληξή της σε ένα υψηλό πνευματικό και υλικό πολιτισμικό επίπεδο και η ad hoc αναζήτηση της προστασίας αυτού. Ποιός όμως είναι ικανός φύλακας; Και κυρίως ποια ικανότητα πρέπει αυτός να έχει; Μήπως την ορθή *παιδεία* που θα λάβει;⁵¹

3.3.1. Παραλληλισμός ψυχής και πολιτείας

Ο Πλάτωνας ισχυρίζεται ότι εφόσον , η μεγάλη ψυχή, η πολιτεία είναι ισορροπημένη και δίκαιη τότε και η ατομική ψυχή είναι αρμονική. Οφείλουμε στο σημείο αυτό να σημειώσουμε την ερμηνεία του όρου ψυχή στον Πλάτωνα , όρος που δηλώνει και τον χαρακτήρα, την προσωπικότητα, ακόμη και το νου. Έτσι προβαίνει σε μία ανάλογη με της πολιτείας- που αναπτύσσεται παρακάτω- διάκριση επίσης σε τρία μέρη αυτή τη φορά της ψυχής:⁵²

Το κατώτερο μέρος της, το *□λόγιστον ή □πιθυμητικόν* επιδιώκει την εκπλήρωση των βασικών αναγκών και για αυτό το λόγο είναι φιλοχρήματο και φιλοκερδές. Είναι το μεγαλύτερο μέρος της ψυχής και περιλαμβάνει τις επιθυμίες και τα πάθη της ψυχής. Είναι αυτό με βάση το οποίο συνειδητοποιούμε κυρίως τις ανάγκες του σώματος και είναι η λειτουργία που θέλει να αποκτήσει το αντικείμενό της εδώ και τώρα. Αντιτίθεται στο λογιστικό και στο θυμοειδές και αγωνίζεται να τα υποδουλώσει. Στο Θ΄ Βιβλίο φαίνεται η αντίληψη του Πλάτωνα για αυτό το μέρος της ψυχής: «...Το έχουμε αποκαλέσει επιθυμητικό λόγω της έντασης που χαρακτηρίζει τις επιθυμίες για το φαγητό, για το ποτό, για τις ερωτικές απολαύσεις κι όλα όσα πάνε με αυτά, επίσης φιλοχρήματο, επειδή οι επιθυμίες αυτού του είδους

⁵¹ Ν.Μ. Σκουτερόπουλος, Πλάτων, Πολιτεία, 11-12.

⁵² Οπ. παρ., 14.

ικανοποιούνται προ πάντων με το χρήμα. Αρετή του είναι η « σωφροσύνη », ⁵³ τιθασεύεται από :

Το θυμοειδές (□ θυμο□ται). Είναι η συναισθηματική λειτουργία της ψυχής, είναι τα συναισθήματα ηδονής και χαράς, αλλά και πόνου και λύπης. Είναι δοσμένο ολόκληρο για κυριαρχία, καλή φήμη και νίκη και γι' αυτό ονομάζεται και φιλόνικο και φιλόδοξο. Επιπροσθέτως, είναι φυσικός σύμμαχος του λογιστικού και παραμένει πιστό, εκτός κι αν διαφθαρεί από το επιθυμητικόν. Η αρετή του είναι η « ανδρεία » .⁵⁴

Το *λογιστικόν* (□ μανθάνει). Είναι το μέρος της ψυχής, που έχει τη δύναμη να εξετάζει και να αποφασίζει για το καλό ή για το κακό του σώματος και της ψυχής. Εξαρτάται από την Ιδέα του Αγαθού, κυβερνά και άρχει τα άλλα μέρη της ψυχής έχοντας σύμμαχο το θυμικό.⁵⁵

«Είναι φανερό στον καθένα ότι εκείνο το κομμάτι της ψυχής με το οποίο αποκτούμε νέα γνώση είναι πάντα στραμμένο στην προσπάθεια να γνωρίσει πώς έχει η αλήθεια, και ότι ελάχιστα νοιάζεται το κομμάτι αυτό για τα χρήματα και τη δόξα ». Είναι φιλομαθές λοιπόν και αρετή του είναι η « σοφία ».⁵⁶

Η διαίρεση της ψυχής σε λογιστικό, θυμοειδές και επιθυμητικό της παραχωρεί το δικαίωμα να είναι δίκαιη. Και συμβαίνει αυτό όταν το κάθε μέρος της πραγματοποιεί τη λειτουργία που του είναι οικεία και όταν καταγίνεται με δικά του πράγματα. Συγκεκριμένα, η ψυχή είναι δίκαιη όταν οδηγείται από το λογιστικό και το λογιστικό είναι « σοφόν », δηλαδή γνωρίζει την ιδέα της δικαιοσύνης και δίνει εντολές, που να συνομολογούν μ' αυτήν την ιδέα. Η ψυχή είναι δίκαιη όταν το θυμοειδές είναι « ανδρείο », όταν δηλαδή χαίρεται και λυπάται σύμφωνα με τις προσταγές του λογιστικού, ενώ το επιθυμητικό δεν της ασκεί επίδραση. Τέλος, για να είναι η ψυχή δίκαιη το επιθυμητικό οφείλει να είναι « σώφρον », δηλαδή να μην

---

⁵³ Νικ. Α. Μέμμος, Πολιτεία Πλάτωνα 583, Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Θ' 580e-581a

⁵⁴ Κ. Ι. Λογοθέτης, Ηθική Φιλοσοφία 100- 106, J. Annas, Plato's Republic 126-128.

⁵⁵ Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 361-362, J. Annas, Plato's Republic 125-126, Νικ. Α. Μέμμος, Πολιτεία Πλάτωνα 582-583.

⁵⁶ Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Θ' 581a.

παρακωλύει το λογιστικό να αναπτύξει τη σοφία του και να μην παρασύρει το θυμοειδές.⁵⁷

Δικαιοσύνη κατά το φιλόσοφο «...σημαίνει να ορίζεις κατά τρόπο σύμφωνο με τη φυσική τάξη ποιες θα είναι οι αμοιβαίες σχέσεις εξουσίας των διαφορετικών μερών της ψυχής, ενώ το να παράγεις αδικία σημαίνει αμοιβαίες σχέσεις εξουσίας των μερών της ψυχής οι οποίες αντιστρατεύονται τη φύση ». Δικαιοσύνη λοιπόν στο άτομο υφίσταται όταν οι τρεις λειτουργίες της ψυχής συναντούν την τέλεια αρμονική σχέση μεταξύ των και όταν το κάθε μέρος της εκτελεί τη λειτουργία που αρμόζει στη φύση της. Εντέλει, δικαιοσύνη θα λέγαμε είναι η υγιής κατάσταση του πνεύματος, ενώ η αδικία κάτι σαν αρρώστια του.⁵⁸

Αδικία και ένταση επικρατεί στην ψυχή, όταν διαταράσσεται η σχέση ανάμεσα στις τρεις δυνάμεις και δη όταν το επιθυμητικό δεν είναι ευπειθές στο λογιστικό και γενικά όταν αναμειγνύονται στη λειτουργία των άλλων.⁵⁹

Η δικαιοσύνη των πολιτών είναι ο βασικός σκοπός της πόλης, το να είναι δηλαδή δίκαιοι οι πολίτες και για το λόγο αυτό ο Πλάτωνας δίνει μεγάλη σημασία στη μέριμνα της ψυχής μέσω της αγωγής και της παιδείας. Η παιδεία, όπως φαίνεται σε όλη την έκταση της παρούσας εργασίας, είναι η βασική λειτουργία της πόλης. Πάντως, όπως είναι φανερό, αντιλαμβάνεται τη δομή της ψυχής σύμφωνα με μία ιεραρχική- εξουσιαστική αντίληψη, καθώς το λογιστικό κατέχει την κυρίαρχη θέση, όπου με την επικουρία του θυμοειδούς ελέγχει το επιθυμητικό. Οι τρεις αυτές λειτουργίες είναι ανάλογες στο χαρακτήρα και τις εκδηλώσεις των τριών κοινωνικών τάξεων. Κατ' επέκταση στο λογιστικό αναλογεί η τάξη των αρχόντων, στο θυμοειδές η τάξη των φυλάκων και στο επιθυμητικό η τάξη των δημιουργών. Η φυσική ανισότητα υπερισχύει τόσο στην ψυχή όσο και στην πολιτεία. Όσον αφορά στην πολιτεία, οι φιλόσοφοι είναι προορισμένοι από τη φύση τους να κυβερνούν και στην ψυχή, το λογιστικό άρχει το θυμοειδές και το επιθυμητικό. Πετυχαίνεται θα λέγαμε έτσι, η προβολή των χαρακτηριστικών της ψυχής που είναι εκ φύσεως στο κοινωνικό είναι.⁶⁰

---

⁵⁷ Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 159-162, J. Coleman, Πολιτική σκέψη 215.

⁵⁸ W.K.C. Guthrie, Έλληνες Φιλόσοφοι 112, Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Δ' 444d.

⁵⁹ Δ.Ν. Σακκάς, Πλάτωνας 93.

⁶⁰ Όπ. παρ., σ. 93.

3.3.2. Διάρθρωση της Πολιτείας – Οι τρεις τάξεις

Η ίδια η φύση, λοιπόν, όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, διαμοιράζει τους ανθρώπους σε τρεις κοινωνικές κατηγορίες: τους άρχοντες, τους φύλακες και τους δημιουργούς. Ο Πλάτωνας με το μύθο των μετάλλων μεθοδεύει αυτήν την ταξική θεωρία, η οποία θα αναπτυχθεί παρακάτω και στη συνέχεια θα γίνει αναφορά για το ρόλο των τάξεων αυτών μέσα στην κοινωνία, για τις αρετές τους και τέλος, θα αναφερθούμε στον τρόπο με τον οποίο ο Σωκράτης θα αποζητήσει τη δικαιοσύνη μέσα στην πόλη σε σχέση με τις τρεις αυτές αρετές.

Ο μύθος των μετάλλων αιτιολογεί την κατάταξη των πολιτών σε τρεις τάξεις και είναι ένα ευγενικό ψέμα, *γενναίον ψεύδος*, και ο φιλόσοφος το παραθέτει, για να πειστούν πρώτα οι άρχοντες και οι φύλακες και μετά τα υπόλοιπα στρώματα της κοινωνίας. Στον καθένα πρέπει να λεχθεί ότι η παιδεία που έλαβε ήταν ένα όνειρο, δεν την είχαν λάβει από τους νομοθέτες και ότι στην πραγματικότητα όλοι οι άνθρωποι πλάστηκαν στα έγκατα της γης, όπου ήταν ήδη διαμορφωμένοι οι χαρακτήρες των και είναι όλοι αδέρφια, που γεννήθηκαν από την ίδια γη και τρέφουν αμοιβαία συναισθήματα αγάπης. Από τη φύση τους ωστόσο δεν είναι ίδιοι όσον αφορά την ευφυΐα και τις ικανότητες. Επιπλέον, ο μύθος διδάσκει πως όταν ο θεός έπλαττε τον καθένα συνέσμιξε χρυσό για αυτούς που είναι ικανοί να εξουσιάζουν, άργυρο για τους επίκουρους, σίδηρο και χαλκό για τους γεωργούς και τους τεχνίτες. Κατά αυτήν λοιπόν την μοιρασιά οι άρχοντες είναι φτιαγμένοι από χρυσό, οι φύλακες από ασήμι και οι δημιουργοί είναι κατασκευασμένοι από χαλκό και γι' αυτό είναι προορισμένοι να δουλεύουν. Δεδομένου όμως ότι η ιδεώδης πολιτεία δεν είναι μια αριστοκρατία του αίματος παρά του πνεύματος αρμοδιότητα των αρχόντων αποτελεί η παρατήρηση του μείγματος των μετάλλων, που υφίσταται στο χαρακτήρα όλων και αν σε περίπτωση κάποιος απόγονός τους έχει μέσα του χαλκό, ενώ ανήκει στην τάξη των φυλάκων δεν πρέπει να διστάσουν στο να τον υποβιβάσουν στην τάξη των δημιουργών,⁶¹ γιατί:

«...υπάρχει χρησμός πως τότε η πόλη θα αφανιστεί, όταν τη φύλαξή της θα την αναλάβει φύλακας που θα' χει μέσα του σίδηρο ή άλλος που θα' χει χαλκό»⁶²

⁶¹ T. A. Sinclair, Πολιτική σκέψη 213, Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 361, Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Γ' 414d-415a-e.

⁶² Ν.Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Γ' 415c.

Έτσι, σύμφωνα με τον Πλάτωνα κάθε άνθρωπος θα εντάσσεται άμα τη γέννησή του στην τάξη και θα εκτελεί την ανάλογη λειτουργία που αρμόζει σ' αυτήν την τάξη.⁶³

Οι βασικές λειτουργίες της κοινωνίας αυτής είναι η λειτουργία της παραγωγής των αγαθών, η λειτουργία με την οποία διασφαλίζεται η κοινωνική ειρήνη και τάξη και η λειτουργία με βάση την οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις, που αφορούν το κοινωνικό σύνολο. Είναι προφανές επομένως ότι στις τρεις αυτές λειτουργίες αναλογούν οι τρεις κοινωνικές κατηγορίες.⁶⁴

Άρχοντες

Οι άρχοντες αντιστοιχούν στο λογιστικό μέρος της ψυχής και είναι η τάξη εκείνη την οποία απαρτίζουν οι ολίγοι. Οι άρχοντες λοιπόν, είναι απαλλαγμένοι από οιαδήποτε άλλη εργασία αφού το βασικό τους μέλημά έγκειται στο να κυβερνούν και να λαμβάνουν αποφάσεις προς όφελος του συνόλου ένεκα της σοφίας που διαθέτουν, αρετή που αποκτούν όταν γνωρίσουν την ιδέα της δικαιοσύνης. Επιπροσθέτως, οφείλουν να διασώζουν την ελευθερία της πόλης με το ήθος και το προσωπικό τους παράδειγμα, γεγονός που θα προξενεί πειθαρχία στις άλλες κοινωνικές τάξεις.⁶⁵

Φύλακες

Οι φύλακες αντιστοιχούν στο θυμοειδές και είναι η τάξη εκείνη η οποία φέρει την ευθύνη της εξωτερικής τάξης και της προστασίας της πόλης από ενδεχόμενους εξωτερικούς κινδύνους ενώ σε περίοδο ειρήνης εκτελεί παρεμφερή διοικητικά και αστυνομικά καθήκοντα, δίχως αυθαιρεσίες. Η δύναμη είναι αναγκαία στην πολιτεία τούτη, διότι καταπολεμούνται κατά αυτόν τον τρόπο οι αντίθετες στο νόμο ροπές και επιβάλλονται οι επιταγές των αρχόντων. Για την τάξη αυτήν προβλέπεται:

«...σωστή παιδεία...προκειμένου να διαθέτουν εκείνο που περισσότερο από οτιδήποτε άλλο θα τους κάνει να φέρονται ήπια και αναμεταξύ τους και σ' αυτούς

⁶³ Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 190, W.K.C. Guthrie, Έλληνες Φιλόσοφοι 109.

⁶⁴ Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 190.

⁶⁵ Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 135, Νικ. Α. Μέμμος, Πολιτεία Πλάτωνα 613, W.K.C. Guthrie, Έλληνες Φιλόσοφοι 109-110.

τους οποίους θα προστατεύουν...» Η ευστάθεια του ήθους και του χαρακτήρα τους είναι αναγκαία και είναι προϊόν εκπαίδευσης. Οι δύο αυτές τάξεις, κυβερνητών και υπερασπιστών λογίζονται ως μία φυσική elite.⁶⁶

Δημιουργοί

Οι δημιουργοί αντιστοιχούν στο επιθυμητικό και οι χαρακτήρες των ρυθμίζονται από σωματικές διαθέσεις, αλλά υπακουούν χάρη στους φύλακες. Η τάξη αυτή περιλαμβάνει τη συντριπτική πλειοψηφία: τους εργάτες, τους γεωργούς, εμπόρους, βιοτέχνες και μισθωτούς. Αποστολή αυτών είναι να παράγουν υλικά αγαθά για τον ίδιο τον εαυτό τους αλλά και για την υπόλοιπη κοινωνία. Ακόμη, διαθέτουν προσωπική ιδιοκτησία και οικογένεια, δεν έχουν όμως πολιτικά δικαιώματα και δεν επιθυμούν την εξουσία, αφού δε διακατέχονται πλέον από φόβο μήπως αδικήθουν από αυτούς που τους κυβερνούν.

Τελικά, η Πλατωνική Πολιτεία μπορεί να χαρακτηριστεί ως φυσική αριστοκρατία από καταγωγής της.⁶⁷

3.3.3. Παιδεία δημιουργών- φυλάκων- αρχόντων. Το εκπαιδευτικό σύστημα

Η πλατωνική σκέψη δεν ήταν μόνο πολιτική, αλλά κατά κύριο λόγο παιδευτική. Η παιδεία είναι το κύριο έργο της πλατωνικής Πολιτείας, καθώς αποτελεί την προϋπόθεση της ύπαρξης και τον ύψιστο σκοπό της. Κατά τον Πλάτωνα είναι το πιο αποτελεσματικό μέσο για την όσο το δυνατόν καλύτερη διαμόρφωση του ήθους των πολιτών και μόνο με την παιδεία δύναται να οργανωθεί η ζωή σύμφωνα με την ιδέα της δικαιοσύνης.⁶⁸

Η παιδεία είναι εκείνη που ωθεί στην αυτογνωσία, πρέπει να είναι βαθιά και σφαιρική, αποσκοπεί στην συνολική κατανόηση των πραγμάτων και προπάντων ολοκληρώνει τον άνθρωπο. Στην Ιδεώδη Πολιτεία υπάρχει ενιαίο εκπαιδευτικό

---

⁶⁶Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 135, 139, Κ. Π. Μιχαηλίδης, Πλάτων 66-67, W.K.C. Guthrie, Έλληνες Φιλόσοφοι 110, Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Γ' 416c.

⁶⁷Κ. Ι. Λογοθέτης, Ηθική Φιλοσοφία 121, Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 191, J. Coleman, Πολιτική σκέψη 217.

⁶⁸Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτων 125, Νικ. Α. Μέμμος, Πολιτεία Πλάτωνα 669.

σύστημα για άνδρες και γυναίκες, ενώ από αυτήν αποκλείονται οι τέχνες της ποίησης, της μουσικής και του θεάτρου, καθώς δε στοχεύουν στη λογική, αλλά στα πάθη, το κατώτερο μέρος της ψυχής, το οποίο ανατρέπει την αρμονία, αν κυριαρχήσει των άλλων δυο, ενώ παράλληλα αποτελούν απλά μίμηση της παρούσας ζωής, η οποία με τη σειρά της είναι μόνο μια μίμηση των "αιώνιων Ιδεών". Η απαγόρευση αυτή είναι πιο αυστηρή στους φύλακες-επίκουρους και άρχοντες, καθώς πρέπει να αποφεύγουν κάθε είδους διαφθορά. Όπως έχει ήδη προειπωθεί η πόλη αυτή της δικαιοσύνης θα λογίζεται ως ένας παιδευτικός θεσμός στον οποίο εξέχουσα θέση κατέχουν η ανατροφή και η παιδεία. Σύμφωνα με την αρκετά αναλυτική περιγραφή του συστήματος παιδείας του Πλάτωνα στο Γ' και Η' βιβλίο, αναφέρεται πώς μετά την διδασκαλία της γραφής και της ανάγνωσης έπεται ένα πρόγραμμα που θα αφορά στη μουσική, στην οποία περιλαμβάνεται και η ποίηση και στη γυμναστική, η οποία αναφέρεται κυρίως στην ψυχή.⁶⁹

Το εκπαιδευτικό όμως πρόγραμμα θα έχει και κάποιους αποκλεισμούς, όπως έχει ήδη σημειωθεί και καθώς αναπτύσσεται και παρακάτω . Από το 16ο έως το 18ο έτος της ηλικίας τους, στους νέους θα παρέχονται μαθηματικές γνώσεις, ενώ στα επόμενα δύο έτη θα ασκούνται στα έργα του πολέμου. Από το 20ο έτος και κατόπι οι πιο ταλαντούχοι θα εξακολουθούν να εκπαιδεύονται με μαθηματικές σπουδές (αριθμητική , γεωμετρία , στερεομετρία, αστρονομία, αρμονική), διότι αυτές μετασηματίζουν την ψυχή από τον κόσμο των αισθητών σε αυτόν της καθαρής νόησης και από το γίγνεσθαι στο αυθεντικό είναι, στο αληθινό όν , το « όντως ον » .⁷⁰

Έπειτα και από μία επόμενη διαδικασία θα επιλεγούν όσοι προτίθενται να αφιερώσουν εαυτό στη σπουδή της διαλεκτικής , το επιστέγασμα του όλου εκπαιδευτικού αυτού προγράμματος⁷¹, το οποίο φθάνει στο ανώτατο σημείο με τη γνώση της Ιδέας του Αγαθού, που για τον πλατωνικό Σωκράτη είναι το επέκεινα της ουσίας, κάτι περισσότερο δηλαδή από την ίδια την ουσία.⁷²

Παιδεία των δημιουργών

Η παιδεία στην Πολιτεία είναι προνόμιο της άρχουσας τάξης, των ολίγων, δεδομένου του γεγονότος ότι οι δημιουργοί από τη φύση τους είναι ακατάλληλοι για γράμματα. Η παιδεία σ' αυτήν την τάξη είναι μετριασμένη, αρκεί να γνωρίζουν λίγη

⁶⁹ Οπ. παρ., 411e 6

⁷⁰ Οπ. παρ., 537c 2 .

⁷¹ Οπ. παρ., 534e 2-3.

⁷² Οπ. παρ., 509b 9-10.

ανάγνωση, γραφή και αρίθμηση ό, τι δηλαδή είναι απαραίτητο για την άσκηση των επαγγελματιών. Η τάξη των δημιουργών εργάζεται επομένως για την υλική συντήρηση της πολιτείας, ώστε να έχουν την ευχέρεια οι αξιότεροι να ασχολούνται χωρίς περισπασμούς με τα υψηλότερα έργα, αυτά της πολιτικής και της φιλοσοφίας. Τέλος, ζουν στα δεσμά της απατηλής πραγματικότητας, αφού το μυαλό τους είναι γεμάτο από ζωνρές αισθήσεις κάποιων γεγονότων και γνώμες.⁷³

Παιδεία των φυλάκων

Στόχος της παιδείας αυτής της τάξης είναι η ανάπτυξη των αρετών των φυλάκων, όπως η αρετή των πολεμιστών, η ανδρεία, η αγάπη στη σοφία και γνώση, η σωφροσύνη και η αρετή της εγκράτειας. Η παιδεία τους θα είναι παρεμφερή με την παράδοση, δηλαδή θα περικλείει δύο κύκλους, αυτόν της μουσικής και αυτόν της γυμναστικής. Ωστόσο, η νέα πολιτεία θα επανεξετάσει και θα τροποποιήσει το πρόγραμμα των δύο κύκλων, ώστε να το καθάρει από τα στοιχεία εκείνα που είναι ικανά να βλάψουν το ήθος των φυλάκων.⁷⁴

Συγκεκριμένα, θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο μυθικό περιεχόμενο της μουσικής και δη της ποίησης και θα γίνει αυστηρή επιλογή τους:

« Όστε δε θα επιτρέψουμε έτσι αβασάνιστα να ακούνε τα παιδιά ασήμαντους μύθους που έπλασαν τυχαίοι άνθρωποι και να δέχονται μες τις ψυχές τους τις περισσότερες φορές γνώμες αντίθετες από εκείνες που πιστεύουμε πως πρέπει να έχουν, όταν γίνουν τέλειοι άνδρες;...Καταπώς φαίνεται η πρώτη μας φροντίδα πρέπει να είναι ο έλεγχος των μυθοπλαστών...».⁷⁵

Η διαδικασία επιλογής, επομένως, των μύθων είναι ύψιστο καθήκον της πολιτείας, καθώς ο μύθος αποτελεί αναμφισβήτητη πηγή τόσο έμπνευσης όσο και μίμησης. Για το λόγο τούτο, είναι ανάγκη να αναζητηθεί μία νέα μυθολογία, η οποία να συμφωνεί απόλυτα με την πραγματικότητα όσον αφορά τόσο τους θεούς όσο και τους ήρωες, αφού μέχρι πρότινος εμφάνιζε μία εικόνα απαράδεκτη γι' αυτούς, όπως να πολεμούν μεταξύ των και να προκαλούν δεινά. Επομένως, οι μύθοι είναι παραδείγματα που θα ασκήσουν επίδραση στην άπλαστη ψυχή και έτσι πρέπει να

⁷³ Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 142-143, Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτων 127-128.

⁷⁴ Κ. Ι. Δεσποτόπουλος, Πολιτική Φιλοσοφία 80-81, J. Coleman, Πολιτική σκέψη 208.

⁷⁵ Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Γ' 397b-c.

είναι τέτοιοι που θα την άγουν προς την αρετή και το αγαθό. Στο πρώτο μέρος του 10^{ου} βιβλίου ο Πλάτωνας επικρίνει την μιμητική τέχνη η οποία αναπαριστά την πραγματικότητα, απευθύνεται στο άλογο μέρος της ψυχής και οβελίζεται την ιδεώδη πολιτεία καθώς απέχει από την αλήθεια των Ιδεών, προβάλλει αρνητικούς χαρακτήρες που διαταράσσουν την αρμονία της ψυχής άρα ζημιώνει την δικαιοσύνη.

Παράλληλα, με τη διαμόρφωση του μυθικού περιεχομένου ελέγχεται και η καλλιτεχνική έκφραση. Πρόσφορες και πρεπούμενες είναι οι θρησκευτικές και δωρικές μελωδίες, οι οποίες αναπτύσσουν αξίες όπως το σεμνό, το σοβαρό και γενναίο ήθος. Ακατάλληλα είναι από την άλλη, τα θρηνώδη, μεθυστικά και ηδονικά άσματα, όπως οι λυδικές αρμονίες, διότι διαμορφώνουν ανθρώπους δειλούς και θηλυπρεπείς.⁷⁶

Με τη μουσική παιδεία, που έχει ως σκοπό της ,την ανάπτυξη της αρετής της σωφροσύνης, δηλαδή της ικανότητας να επιδοκιμάζουνε οι φύλακες τις αποφάσεις των αρχόντων, συσχετίζεται και η γυμναστική, την οποία δεν θα ασκούνε μόνο για χάρη του σώματος, αλλά και για χάρη της ψυχής, αφού με τη γυμναστική καθορίζεται ο τρόπος ζωής των φυλάκων ως προς τις σωματικές και τις φυσιολογικές τους ανάγκες, μέθοδος που ομοιάζει με το σπαρτιατικό μοντέλο. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, δεν υπάρχει ιδιωτική περιουσία, η τροφή προσφέρεται από την τάξη των δημιουργών, οι ίδιοι ζουν σε στρατόπεδα και δεν έχουν οικογένεια.⁷⁷

Επιλογή των αρχόντων και η παιδεία τους.

Η ουσία της τάξης των φυλάκων είναι πως η τάξη αυτή ξεχωρίζει για τις στρατιωτικές ικανότητες, αλλά και για τη φιλοσοφική της παιδεία, είναι οι « παντελείς φύλακες » (414 b) και είναι εκείνοι, οι οποίοι εισέρχονται στην τάξη των φιλοσόφων. Το ξεδιάλεγμα βασίζεται στην επίδοση που κάθε φύλακας επέδειξε στα χρόνια της εκπαίδευσής του. Η παιδεία των φυλάκων είναι κοινή έως τα είκοσι χρόνια. Όταν όμως οι άρχοντες τους κρίνουν άξιους για ανώτερη δράση, ξεδιαλέγονται και υποβάλλονται σε μία ανώτερη πνευματική και ηθική αγωγή, διότι οφείλουν να έχουν γνώση της βαθύτερης ουσίας των πραγμάτων. Διδάσκονται τη μαθηματική παιδεία, η οποία περιέχει τη γνώση της αριθμητικής, της γεωμετρίας, στερεομετρίας και της αστρονομίας. Η παιδεία τούτη διασφαλίζει γνώση

---

⁷⁶ Κ. Ι. Λογοθέτης, Ηθική Φιλοσοφία 139, T.A. Sinclair, Πολιτική σκέψη 211, Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 144-145.

⁷⁷ Α. Μπαγιόνας, Ιστορία 200, J. Coleman, Πολιτική σκέψη 199.

επικυρωμένη αιώνιων και αμετάβλητων αληθειών. Είναι η τρίτη βαθμίδα της γνώσης κατά την οποία εξετάζοντας τους αριθμούς και τις σχέσεις τους, ωθείται η ψυχή να προχωρήσει από τα αισθητά στα νοητά. Σκοπός επομένως της μαθηματικής παιδείας είναι να αντιληφθούν οι μελλοντικοί άρχοντες ότι το νοητό είναι το πραγματικό.⁷⁸

Σ' αυτήν την παιδεία εκπαιδεύονται δέκα έτη και αποτελεί το «προάγγελμα» της διαλεκτικής πορείας της ψυχής προς τις ιδέες. Όσοι συλλάβουν τις ιδέες με τη νόησή τους θα είναι οι ενδεδειγμένοι και άρα οι καταλληλότεροι να ασκήσουν την εξουσία. Η ίδια η φιλοσοφία είναι η διαλεκτική, η εσωτερική διαδικασία, την οποία ακολουθεί η ψυχή για να μεταβεί από τα αισθητά στις ιδέες και για να θεωρήσει τα αισθητά σε σχέση με τις ιδέες. Αφού συμπληρωθεί η εκπαίδευσή τους καταγίνονται με πολεμικά και πολιτικά έργα. Μετά το πέρας του 50^{ου} έτους αφιερώνονται στη φιλοσοφία και τότε πραγματοποιείται η εκλογή τους στην τάξη των αρχόντων.⁷⁹

Τέλος ο Πλάτων πιστεύει ότι και οι γυναίκες- φύλακες μπορούν να γυμνάζονται, να εκπαιδεύονται, να πολεμούν, να διοικούν και να φιλοσοφούν, όπως οι άνδρες, εφόσον δεν υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές στα δύο φύλα, παρότι ισχυρίζεται ότι οι άνδρες έχουν καλύτερες επιδόσεις σε κάθε είδους δραστηριότητα.

3.3.4.Οι Φαύλες Πολιτείες

Αξίζει κλείνοντας την ενότητα που αφορά στην Πολιτεία να κάνουμε λόγο για τα είδη εκείνων των πολιτευμάτων τα οποία, κατά τον Πλάτωνα δεν μπορούν να επιβιώσουν, *τις φαύλες πολιτείες*: την τιμοκρατία, την ολιγαρχία (πλουτοκρατία), την δημοκρατία και την τυραννία (δεσποτισμός).⁸⁰

Η ιδεώδης πολιτεία είναι αριστοκρατική, αλλά η αριστοκρατία της δεν βασίζεται στην καταγωγή παρά στο πνεύμα. Τα αίτια της φθοράς της έχουν εσωτερικό υπόβαθρο, την ανάμειξη του χρυσού με το χάλκινο γένος. Διαστρεβλωμένος απότοκός της είναι η τιμοκρατική πολιτεία (ιστορικό πρότυπο: η Σπάρτη). Από την Τιμοκρατία προκύπτει η Ολιγαρχία (πλουτοκρατία), όπου ο άμετρος πλουτισμός εκκολάπτει ένα πλήθος κηφήνων. Όταν οι κηφήνες

⁷⁸ Κ. Τσάτσος, Κοινωνική Φιλοσοφία 147, Νικ. Α. Μέμμος, Πολιτεία Πλάτωνα 693, Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Ζ' 522b.

⁷⁹ Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων 367, J. Coleman, Πολιτική σκέψη 233.

⁸⁰ Κοπιδάκης, Μ., – Πατρίκιου, Ε., Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος, 102.

συνειδητοποιήσουν τη δύναμή τους, ανατρέπουν την ολιγαρχία και εγκαθιστούν το πολίτευμα της Δημοκρατίας. Εδώ επιτρέπονται τα πάντα. Η άμετρη ελευθερία της Δημοκρατίας οδηγεί στην αναρχία και εν συνεχεία στην Τυραννίδα.⁸¹

Τιμοκρατία

Ο Σωκράτης διατυπώνει τον ορισμό της τιμοκρατία ως ένα πολίτευμα, στο οποίο κυβερνούν άτομα που επιδιώκουν συνεχώς τιμές, διακρίσεις, πλούτο και ηδονές και έχουν επιλεχθεί σύμφωνα με το βαθμό τιμής που κατέχουν στην κοινωνία. Η τιμή συχνά εξισώνεται με τον πλούτο και την ιδιοκτησία, οπότε το "χρυσό" αυτό πολίτευμα θα οδηγούσε στον υλισμό. Η πολιτεία αυτή είναι φιλοπόλεμη και υποχείριο της φιλαργυρίας.⁸²

Ολιγαρχία

Οι πειρασμοί τούτοι πλαστουργούν μια σύγχυση αναμεσής στην τιμή και το οικονομικό καθεστώς, γεγονός που άγει στην εμφάνιση της ολιγαρχίας. Ο Σωκράτης υπογραμμίζει ότι ο πλούτος δε θα βοηθήσει τον καπετάνιο να ελέγξει το πλοίο του. Η αδικία αυτή διαχωρίζει πλούσιους και φτωχούς, πλάθοντας έτσι ένα περιβάλλον για εγκληματίες και επαίτες. Οι πλούσιοι συνωμοτούν αδιαλείπτως ενάντια των φτωχών και αντίστροφα. Ο ολιγαρχικός λατρεύει το χρήμα, περιφρονεί την παιδεία, αδιαφορεί για την τιμή και την υπεράσπιση της πατρίδας του και θέτει υπεράνω πάντων το προσωπικό του συμφέρον. Ο Πλάτωνας παρομοιάζει τον ολιγαρχικό άνθρωπο με κηφήνα εκ των οποίων άλλοι έχουν κέντρι- οι κακούργοι- και άλλοι είναι άκεντροι- οι πτωχοί. Οι κηφήνες συνεχώς πληθύνονται λόγω της αλόγιστης σπατάλης της πατρικής περιουσίας όταν όμως αντιλαμβάνονται την ισχύ τους ανατρέπουν το πολίτευμα τους και εγκαθιστούν την δημοκρατία.⁸³

Δημοκρατία

Καθώς μεγεθύνεται λοιπόν, αυτό το κοινωνικοοικονομικό χάσμα, αυξάνονται και οι εντάσεις ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις, δίνοντας χώρο για την εμφάνιση της δημοκρατίας. Οι φτωχοί ανατρέπουν τους άπειρους ολιγαρχικούς και σύντομα

---

⁸¹ Οπ. παρ.

⁸² Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Πολιτεία Η' 547c-550 c.

⁸³ Οπ. παρ., 550 c- 555 a.

παρέχουν ελευθερίες σε όλους τους πολίτες. Εδώ ο καθένας πράττει και λέγει ότι θέλει και ζει όπως θέλει. Κάποιος δημαγωγός σύντομα ανέρχεται για να προστατέψει το δίκιο των κατώτερων τάξεων. Οι άνθρωποι «μεθούν» με τόση ανεξέλεγκτη ελευθερία και έτσι επέρχεται τυραννία, το πιο καταπιεστικό είδος διακυβέρνησης. Αξίζει στο σημείο τούτο να σημειωθεί πως η δημοκρατία των αρχαίων, στην οποία αναφέρεται ο Πλάτωνας είναι διαφορετική από τη σημερινή καθώς σ□ αυτή όλοι οι πολίτες γίνονται βουλευτές, δικαστές, πολιτικοί ανεξάρτητα από γνώσεις, ταλέντο ή εμπειρία.⁸⁴

Τυραννία

Οι ελευθερίες που αποδόθηκαν στους πολίτες τους χωρίζουν σε τρεις κοινωνικοοικονομικές τάξεις: την άρχουσα τάξη, τους καπιταλιστές και τους απλούς πολίτες, οι οποίοι βλέπουν να απειλούνται οι ελευθερίες τους από την ένταση μεταξύ των δυο πρώτων τάξεων και καταφεύγουν στο δημοκρατικό δημαγωγό, ο οποίος, με τη σειρά του, διαφθείρεται από την εξουσία και γίνεται τύραννος, με τη βοήθεια μιας μικρής ομάδας οπαδών του για την προστασία του και τον απόλυτο έλεγχο. Μέσα στην πόλη δημιουργείται πόλωση.⁸⁵

Κλείνοντας, θα λέγαμε πως στην Πολιτεία, στον «πολιτικό» τούτο διάλογο, το αντικείμενο του οποίου είναι «περί δικαίου», σκιαγραφείτε το νόημα του αγώνα του ανθρώπου να απαλλαχτεί από τα δεσμά της απατηλής πραγματικότητας που τον κατακρατούν δέσμιος στην άγνοια και στην πλάνη και αντ□ αυτού να οδηγηθεί στη λάμψη του φωτός της πραγματικότητας, δηλαδή της αλήθειας. Και η προσφορά της γνώσης και περισσότερο της παιδείας, συνδέεται με τη δικαιοσύνη, αφού είναι αμφότερες απαραίτητες για τη βίωση μιας ανώτερης και ποιοτικότερης ζωής, τέτοιας που οραματίστηκε και αποτύπωσε στα έργα του ο Πλάτωνας, μέσα σε μία πολιτεία, στην οποία η δικαιοσύνη θα κατέχει ύψιστη θέση. Και μόνο οι φιλόσοφοι, «μόνο αν από κάποια ευτυχή σύμπτωση μπορέσουν να κυβερνήσουν, μόνο τότε σε μια πόλη θα μπορέσει να σταματήσει η αδικία και η δυστυχία», κατά τον Πλάτωνα μπορούν να άγουν μια κοινωνία προς την δικαιοσύνη, να σύρουν τους φυλακισμένους-απαίδευτους από το σπήλαιο της αμάθειας στο αληθινό φως της παιδευτικής

⁸⁴ Οπ. παρ., 555b -562a.

⁸⁵ Οπ. παρ., 562 a -576 b.

ελευθερίας και εν συνεχεία οι υπόλοιποι να «μαγνητίσουν» και τους άλλους που ζουν στο δεσμοτήριο καθώς ένας δίκαιος και μορφωμένος άνθρωπος είναι σαφώς πιο ευτυχισμένος από έναν άδικο. Μια ιδέα λοιπόν διαπερνά την πολιτεία και την εμπυχώνει, είναι η ιδέα της δικαιοσύνης και θα την αποκτήσει η πολιτεία μόνο αν υπάρχει στα μέλη της μια αρμονική κυριαρχία και όχι οποιουδήποτε είδους αταξία. Μόνο αν διαφωτίσουν οι φιλόσοφοι σιγά σιγά τον λαό, του δείξουν την αλήθεια, του δείξουν την ευτυχία της πατρίδας.

3.4. ΝΟΜΟΙ

Οι Νόμοι είναι το τελευταίο έργο του Πλάτωνα, όπου εξετάζεται λεπτομερειακά ο ιδανικός κυβερνήτης και η καταλληλότητα του νόμου για την επίτευξη της υπόστασης της κοινωνίας ως ηθικά ορθό κατασκεύασμα. Μόνο μέσω των λεπτομερειακών στοιχείων ενός τέτοιου κώδικα, τα οποία δεν θα επιδέχονται καμία αλλαγή, είναι δυνατόν να υποστυλωθεί η ζωή μιας κοινωνίας συναρτήσει όλων των άλλων αλληλένδετων εκφάνσεών της.⁸⁶

Το έργο διαμοιράζει το περιεχόμενό του σε 12 βιβλία. Αυτά που αφορούν και αρμόζουν στο θέμα το οποίο προσβλέπουμε είναι τα Α΄, Β΄, Ζ΄ και Η΄, το περιεχόμενο των οποίων θα αναλυθεί εν συντομία παρακάτω ώστε να αποτελέσει επικουρία στην διαμόρφωση, την κρίση και την αξιολόγηση των τελικών μας συμπερασμάτων.⁸⁷

Στο Α΄ λοιπόν βιβλίο περιλαμβάνονται απόψεις για τη μόρφωση και τη σχέση της με τις τέχνες. Συγκεκριμένα τίθεται το ερώτημα «τι κέρδος υπάρχει από την εκπαίδευση που μορφώνει όλους τους πολίτες» και η απόκριση που έρχεται δια στόματος κάποιου Αθηναίου - ενός εκ των τριών ηλικιωμένων ανδρών που συνδιαλέγονται- είναι πως «η κατάλληλη αγωγή θα τους κάνει σωστούς άντρες, που θα πετύχουν στη ζωή τους και θα νικούν όλους τους εχθρούς τους στον πόλεμο.»(641 c)

Επιπλέον δηλώνεται, πως η εκπαίδευση άγει στην νίκη, εκείνη για την οποία είχε γίνει λόγος παραπάνω, (626e 1) μια νίκη δηλαδή επί προσωπικού πρωτίστως εδάφους και συνεπακόλουθα επί συλλογικού, αρκεί αυτή να μην απωλέσει το χαρακτήρα της αγωγής καθώς ουκ ολίγοι αποπλανήθηκαν από την πλάνη των επιτυχιών, διαμορφώνοντας έναν αλαζονικό χαρακτήρα και κατ' επέκταση έγιναν κάτοχοι πολλών άλλων ατελών λειτουργιών (641 c).⁸⁸

«Η σωστή πνευματική ανάπτυξη, η οποία προϋποθέτει γενική εκπαίδευση», μνημονεύεται ακριβώς μετά, στο στίχο 642 b αλλά εγκαταλείπεται μέχρι να οριστεί η εκπαίδευση αλλά και να οριοθετηθεί η δύναμη της από το στίχο 643 και έπειτα.

Υποστηρίζεται πως όταν ένας άνθρωπος επιθυμεί να γίνει αγαθός σε κάποιο αντικείμενο οφείλει να καταγίνεται με αυτό παιδιόθεν καθώς και να παρίσταται σε ενδελεχή συνάφεια, είτε με τη δουλειά είτε με το παιχνίδι που συνδέονται με το

⁸⁶ Πλάτων, Νόμοι Τόμος 1΄, 21.

⁸⁷ Οπ. παρ., 22.

⁸⁸ Οπ. παρ., 24.

συγκεκριμένο αντικείμενο. Επί παραδείγματι, αν κάποιος επιθυμεί να γίνει καλός γεωργός, είναι πρόπον να επιδίδεται με ζήλο σε όλα όσα υφίστανται εν σχέσει με τη γεωργία. Από την πλευρά τους οι μεγαλύτεροι οφείλουν να παρέχουν στα παιδιά μικροσκοπικά σύνεργα, πιστές μιμήσεις των πραγματικών. Σε τούτο το προπαρασκευαστικό στάδιο έχουν καθήκον να εκπαιδευτούν στα θεμελιώδη σημεία της τέχνης τους.⁸⁹

Με τα προεπόμενα παιχνίδια δυνάμεθα να οδηγήσουμε τις φυσικές και πνευματικές προδιαθέσεις καθώς και τη βούληση των παιδιών προς εκείνη την οδό, η οποία θα ενισχύσει την πραγμάτωση των ποθούμενων επιδιώξεων σα μεγαλώσουν. Επομένως, το καταλληλότερο μέσο για την ανατροφή και την εκπαίδευση ενός παιδιού είναι το παιχνίδι, το οποίο θα κάμει το εκάστοτε επάγγελμα αγαπητό στο παιδί μέχρις ότου αυτό πάρει την τέλεια οριστική του μορφή, όταν το παιδί μεγαλώσει.

Το ζήτημα της εκπαίδευσης και της ανατροφής εξακολουθεί να απασχολεί τους τρεις συνομιλητές, διευκρινίζοντας πως με τον όρο μόρφωση υποδηλώνεται εκείνη που από την παιδική ηλικία κατευθύνει τον άνθρωπο στην αρετή και του επιφέρει την σφοδρή επιθυμία να εξελιχθεί σε έναν τέλειο πολίτη που γινώσκει τον τρόπο με τον οποίο κυβερνά ή κυβερνιέται κατά το δίκαιο. Ο Αθηναίος λοιπόν, θεωρεί τούτο το είδος της εκπαίδευσης την αληθινά σωστή αγωγή και επικρίνει εκείνη την εκπαίδευση που επιδιώκει την «απόκτηση χρημάτων ή δύναμης ή σοφίας χωρίς λογική και δικαιοσύνη», χαρακτηρίζοντάς τη «ανελεύθερη και βάνουση», πράγμα που δεν αρμόζει να αποκαλούμε παιδεία. Κοντολογίς, όποιος εκπαιδεύεται με τρόπο ορθό, εξελίσσεται σε καλό πολίτη, γεγονός που συνεπιφέρει την ομολογία ότι η αγωγή είναι ένα από τα πολυτιμότερα αγαθά και δη, ότε συνταιριάζεται με την αρετή και αν καμιά φορά αποκλίνει από την πορεία της ας την επαναφέρουμε στην ορθή οδό με οιοδήποτε μέσο, επιβάλλοντας αυτή την άποψη ως το «βασικό σκοπό στη ζωή κάθε ανθρώπου».⁹⁰

Στη συνέχεια, εξετάζεται το ζήτημα της αρετής. Το κάθε ον αποτελεί μία ξεχωριστή οντότητα, μία μονάδα, η οποία αποτελείται από δύο « άφρονες και ανταγωνιστικούς συμβούλους», την απόλαυση και τη θλίψη. Η μονάδα αυτή έχει επίσης και «κάποιες απόψεις» για το μέλλον, τις ελπίδες, απόψεις που επίσης αναφέρονται είτε στο φόβο είτε στο θάρρος. Η κρίση όμως υπερέχει αυτών, αφού

---

⁸⁹ Οπ. παρ., 30-32.

⁹⁰ Οπ. παρ., 644b-d.

επιηρεάζει αποφασιστικά τη σχετική αξία της απόλαυσης και της θλίψης, και σε περίπτωση που αυτή σχετίζεται με την πόλη, την αποκαλούμε νόμο.

Ακόμη, όλοι μέσα μας έχουμε κάποια πάθη που άλλοτε μας ωθούν στην αρετή και άλλοτε στην κακία. Η κρίση που υφίσταται τόσο σε κάθε μονάδα όσο και στην πόλη είναι εκείνη που θα παίζει το ρόλο του καθοδηγητή προς τα μονοπάτια, που με τη σειρά τους θα αποσαφηνίσουν τα καθήκοντα τόσο της μονάδας όσο και της πόλης, αλλά και θα διαλευκανθεί το ζήτημα της αρέτης εν σχέσει με την κακία και εντέλει το πρόβλημα της εκπαίδευσης και άλλων θεσμών που ταλανίζουν κάθε πόλη. Οφείλουμε ακόμη να μην υποκύψουμε σε δέλεαρ λόγου χάριν μέθης καθώς έτσι χάνουμε τον έλεγχο του εαυτού μας, βρισκόμεθα σε άθλια κατάσταση και μόνο μέσω της αισχύνης μήπως μας κακολογήσουν αντιστεκόμαστε στον οιονδήποτε πειρασμό. Συνεπακόλουθα, κάθε άνθρωπος και κάθε νομοθέτης πρέπει να εκτιμά την αξία του φόβου στον ιδιωτικό αλλά συνάμα και στο δημόσιο βίο καθώς επίσης και την αξία του θάρρους ενόψει ενός ενδεχόμενου εχθρού, με το να εκπαιδευτεί και για τις δύο τούτες αξίες, μια που μέσω των εμπειριών και της πάλης θα κατανοηθεί πλήρως η και η αξία της αρετής.(649d-e) αφού «όλα απόβλέπουν τελικά σ' αυτήν», (632 e) καθώς τα τμήματα της είναι ο αυτοέλεγχος, η δικαιοσύνη και η ορθή κρίση.⁹¹

Εν κατακλείδι, τονίζεται η σημασία του να μην υποκύπτουμε σε επενέργειες όπως ο θυμός , η αγάπη, η αμάθεια, η απληστία, ο πλούτος, ή η ομορφιά αλλά να ερευνούμε τη φύση και τις διαθέσεις της ψυχής, έρευνα που αποτελεί μέγιστη συνδρομή στην τέχνη, την αποκαλούμενη πολιτική, αφού αυτή διαπλάθει ηθικά και πνευματικά καλούς χαρακτήρες.

Το Β' βιβλίο αφορά στη σωματική και πνευματική διαπαιδαγώγηση των πολιτών. Αναπτύσσεται λοιπόν de novo η διαλεύκανση του ζητήματος που αφορά στη σωστή εκπαίδευση, με τον Αθηναίο ομιλητή, να διατείνεται πως η αγωγή είναι «η πρώτη αρετή που αποκτά ένα παιδί, τότε που τα αισθήματα της ευχαρίστησης, της στοργής, του πόνου και του μίσους, τα οποία γεμίζουν την ψυχή του, κατευθύνονται στο σωστό δρόμο» χωρίς το ίδιο το παιδί να αντιλαμβάνεται για ποιο λόγο συμβαίνει κάτι τέτοιο. Η αρετή με λίγα λόγια συνίσταται στην «γενική αρμονία λογικής και συναισθημάτων» και η ορθή έννοια ενός άρτια δομημένου εκπαιδευτικού συστήματος έγκειται στη σωστή κατεύθυνση εκείνων των συναισθημάτων που

---

⁹¹ Όπ. παρ., 673.

αφορούν στην ευχαρίστηση και τον πόνο ώστε τούτα με τη σειρά τους να προσανατολίζονται προς τις σωστές κατευθύνσεις.⁹²

Η εκπαίδευση προέρχεται από τον Απόλλωνα και τις Μούσες, αφού όποιος δεν γνωρίζει χορό είναι απαίδευτος και κατ'επέκταση κάποιος που έχει λάβει καλή εκπαίδευση είναι αυτός που έχει εκπαιδευτεί συστηματικά στο χορό. Ο «καλλιεργημένος άνθρωπος» έχει ποικίλες δεξιότητες. Είναι δεξιοτέχνης στο χορό και το τραγούδι αλλά συνάμα γνωρίζει καλά την άσχημη και την όμορφη πλευρά οποιασδήποτε δεξιοτεχνίας, των σωστών κινήσεων και μελωδιών, του ρυθμού και της αρμονίας, φτάνει αυτή η γνώση να ανταμώνεται με την αρετή και να λειτουργεί υπό καθεστώς προϋποθέσεων που περιγράφουν τις ορθές χρήσεις της εκάστοτε δεξιοτεχνίας, εκτός του ότι οι συγκεκριμένες ασχολίες στις οποίες αναφερόμαστε στο σημείο τούτο αρμόζουν στη νιότη της νεανικής ηλικίας.⁹³

Σε αυτές τις ασχολίες όμως αρμόζει να γίνει λόγος και για τη διασκέδαση που προκύπτει από δαύτες και πως η καλύτερη συγκυρία υφίσταται όταν αυτή –η διασκέδαση– ανταμείβει εκείνους που κατέχουν σωστή εκπαίδευση και αγωγή και το ήθος των ξεπερνά των υπολοίπων.(659) Άρα:

«Σκοπός της εκπαίδευσης είναι να οδηγήει τα παιδιά στις αρχές που κρίνει σωστές ο νόμος και που παραδέχονται οι πιο ηλικιωμένοι με την πείρα και την ηθική τους» (659d).

Μάλιστα είναι καθήκον όλων να απολαμβάνουν τα τραγούδια, να ακούν τις συμβουλές που δύναται να προσφέρει η πείρα των πρεσβυτέρων, να προσαρμόζουν την τέχνη του τραγουδιού στο εκάστοτε πολίτευμα (666 e).

Κάθε νέος είναι πρόπον να αφήνεται στα χέρια ενός ιδιαίτερου εκπαιδευτή, ο οποίος θα τον μεταχειρίζεται με ιδιαίτερους χειρισμούς, δίνοντας του τη σωστή ανατροφή για να γίνει στο μέλλοντα χρόνο καλός στρατιώτης και άξιος ηγέτης της πόλης.⁹⁴

Επίσης, τα έργα τέχνης είναι ωφέλιμα εφόσον δεν προκαλούν βλάβη, απεικονίζουν ορθά την πραγματικότητα και οδηγούν στην απόλαυση αφού αυτή «κάνει τη μάθηση να συνοδεύεται από ευχαρίστηση».(668 b-c) Στην κατακλείδα αυτού του βιβλίου ο συγγραφέας καταλήγει πως ο σωστός παιδαγωγός είναι αυτός

---

⁹² Οπ. παρ., 653 b-c.

⁹³ Οπ. παρ., 657 d.

⁹⁴ Οπ. παρ., 667 b-c.

που είναι και καλός νομοθέτης, πως το τραγούδι και ο χορός αναφέρονται εν τω συνόλω στην εκπαίδευση και συμπερασματικά καταλήγει(672 ε) :

«Όταν ο ήχος της φωνής διαπερνά την ψυχή, το θεωρούμε αυτό εκπαίδευση στην αρετή» και «οι κινήσεις του σώματος, έχουν ως αποτέλεσμα την τελειοποίηση και την υγεία του σώματος» (673).

Η ανατροφή των παιδιών, η πνευματική και σωματική καλλιέργεια είναι τα θέματα που διαπραγματεύονται τα τρία συνδιαλεγόμενα πρόσωπα των Νόμων του Πλάτωνα στο Ζ' βιβλίο. Η συζήτηση ξεκινά με την διευκρίνιση ότι όσα θα ειπωθούν θα έχουν τη μορφή προτροπών και νουθετήσεων παρά συγκεκριμένων νόμων. Ο Αθηναίος ομιλητής προβαίνει σε τούτο το ξεκαθάρισμα καθώς ως λέει ανάλογα με τις λύπες, τις χαρές, τους κόπους και τις επιθυμίες του καθενός διαμορφώνονται οι διαφορετικοί χαρακτήρες των πολιτών μιας πόλης, γεγονός επιζήμιο για την ίδια την πόλη αφού οι δραστηριότητες τούτες δεν τιμωρούνται από το νόμο γιατί κάτι τέτοιο δεν αξίζει να γίνει λόγω της ασημαντότητάς των.⁹⁵

Η σωστή ανατροφή οφείλει να φαίνεται επαρκής στο σημείο που αυτή δύναται να δημιουργήσει ψυχές τε και σώματα καλύτερα και ομορφότερα στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Κάτι τέτοιο θα επιτευχθεί με την εκγύμναση από μικρή βεβαίως ηλικία καθώς η ανάπτυξη των πέντε πρώτων χρόνων της ζωής ενός ανθρώπου είναι ιδιαιτέρως σημαντική, ανάπτυξη όχι ταχεία αλλά τακτική και πρόσφορη για αυτή την ηλικία.⁹⁶

Η εκγύμναση αναφέρεται ακόμη και στα έμβρυα, δίνοντας συμβουλές σε όσες γυναίκες επρόκειτο να φέρουν στον κόσμο ένα παιδί. Η «μετακίνηση και τα τραντάγματα» οφελούν όλα τα σώματα άρα η κίνηση μόνο καλό μπορεί να κάνει.⁹⁷

Η ευτυχία συνίσταται στη σωστή διοίκηση τόσο της οικογένειας όσο και της πόλης, ευτυχία πραγματοποιήσιμη μέσω σωστών νόμων και ενός ανάλογου με του σώματος προγράμματος για τη διαμόρφωση και του χαρακτήρα.(790 ε)

Οι πολυτέλειες πάλι κάνουν τους νέους «οξύθυμους, δύστροπους και απότομους με το παραμικρό» αλλά και η σκληρή εκπαίδευση ανελεύθερους και

---

⁹⁵ Πλάτων, Νόμοι Τόμος 2, 788 a-c.

⁹⁶ Οπ. παρ., 788 d.

⁹⁷ Οπ. παρ., 789 c-e.

μισάνθρωπους. Το μέσο είναι η λύση, η ενδιάμεση κατάσταση, βάσει των άγραφων νόμων που ισχύουν σε κάθε οργανωμένη κοινωνία (792 d-e).

Αυτοί οι νόμοι μαζί με τους γραπτούς αποτελούν το ισχύον δίκαιο κάθε πόλης και μαζί με τα προγονικά έθιμα κατευθύνουν τους πολίτες στην κατεύθυνση του φέρεσθαι δικαίως, την κάνουν ισχυρή και σταθερή και ενδυναμώνουν τις μεταξύ των μελών της σχέσεις.⁹⁸

Το παιχνίδι παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρος των παιδιών μέχρι την ηλικία των εφτά κατά την οποία χρειάζεται και λίγη πειθαρχία καθώς και κάποιου είδους τιμωρία οπου αυτή καταστεί χρήσιμη, παιχνίδια που πρέπει να είναι τα ίδια για όλα τα παιδιά και να παίζονται με τους ίδιους κανόνες. Και τέλος εκτός από την γυμναστική όπως έχει ήδη αναφερθεί στο Β' βιβλίο χρειάζεται να συγκαταλέγεται στην εκπαίδευση των νέων και η μουσική, η μία γυμνάζει το σώμα και η άλλη την ψυχή.⁹⁹

Δίνοντας ένα παράδειγμα περί σωστής διατροφής μας διδάσκει πως, όπως η αμετάβλητη διατροφή έτσι και οι αμετάβλητοι νόμοι δύνανται να διαφυλάξουν το νου και την ψυχή του ανθρώπου σε αρμονικό επίπεδο και συνεπώς και την ίδια την πόλη ώστε να λειτουργεί αρμονικά ακόμη και αν κάτι τέτοιο απαιτεί κάποια ενέργεια τυποποίησης πρότυπων νόμων (798 b- e).

Ακόμη και οι ποιητές θα πρέπει να ακολουθούν κάποιες νόρμες, οι οποίες θα ελέγχονται από τους αρμόδιους κριτές και νομοφύλακες και η επιλογή των μουσικών – και όχι μόνο- έργων θα γίνονται από έμπειρους άντρες. Στο σημείο τούτο θα ήταν καλό να σημειώσουμε πως το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που ξετυλίγει ο Πλάτωνας αφορά και τους άντρες και τις γυναίκες με ελάχιστες διαφορές που συναντώνται στην ιδιαίτερη φύση τους (803 b-c).

«Σκοπός κάθε σοβαρής δραστηριότητας είναι η ήρεμη ζωή.» Γι' αυτό ακόμη και ο πόλεμος αντιμετωπίζεται με την δέουσα σημαντικότητα χάριν της ειρήνης αφού καμία παιδευτική αξία δεν έχει ο πολεμικός χαρακτήρας οποιασδήποτε ενέργειας. Η μόρφωση είναι υποχρεωτική για όλους από τη στιγμή που κάποιος ανήκει πρωτίστως στην πόλη και ακολούθως στους γονείς.¹⁰⁰

Μετά την σωματική εκγύμναση έπεται η μελέτη των επιστημών, που οφείλει να ξεκινά με τους αριθμούς, μελέτη αναγκαία τόσο για τους φύλακες όσο και τους

---

⁹⁸ Όπ. παρ., 793 c-e.

⁹⁹ Όπ. παρ., 795-796 b.

¹⁰⁰ Όπ. παρ., 805 b-e.

απλούς ανθρώπους καθώς αυτού του είδους η μελέτη έχει να κάνει με πρακτικούς λόγους που αφορούν στην καθημερινή ζωή, όπως μετρήσεις βάρους, χωρισμό εδαφών και άλλα τινά.¹⁰¹

Επιλογικά , μετά την παράθεση των διαφόρων μορφών κυνηγιού , ξαναεπισημαίνεται πως «μολονότι η εκπαίδευση είναι θέμα στο οποίο απαιτούνται πολλές διευκρινίσεις, θα ήταν ανόητο να τις θεωρήσουμε καθιερωμένους νόμους»(823 d-824).

Το τελευταίο βιβλίο που μελετήσαμε και που το θέμα του εγκύπτει στις εκπαιδευτικές πεποιθήσεις του Πλάτωνος , το Η΄, αναφέρεται στην άθληση και στην στρατιωτική εκπαίδευση. Η συζήτηση περιστρέφεται αρχικά εδώ γύρω από τις θυσίες που πρέπει να προσφέρονται στους θεούς και μάλιστα κάτι τέτοιο να καθιερωθεί με νόμους. (828 a-c)Επίσης να υπάρχουν γιορτές τόσο για άνδρες όσο και για γυναίκες αλλά και για τα δύο φύλλα μαζί.

«Η ένωση σώματος και ψυχής ποτέ δεν είναι ανώτερη από τον αποχωρισμό τους», αλλά τόσο η πόλη όσο και τα άτομα πρέπει να ζουν ενάρετα , πράγμα που σημαίνει να μην αδικείς και να μην αδικείσαι. Η δυσχέρεια έγκειται στην αδικία που διαπράττει το κάθε μέλος έναντι του άλλου και η μόνη λύση είναι η απόλυτη αρετή, λύση που ισχύει και για την ίδια την πόλη.¹⁰²

Γιατί μια πόλη που είναι άδικη δεν θα ζει άρα ειρηνικά οφείλει η πολιτεία να μεριμνήσει και για τις πολεμικές επιχειρήσεις , όλων των μελών, ανδρών, γυναικών και παιδιών, ώστε να είναι όλοι προετοιμασμένοι για οποιαδήποτε μάχη δοκιμασία, μέσω της οποίας θα προφυλλάσσονταν τα αυτονόητα κεκτημένα (830 b-e).

Επισημαίνεται πάλι εδώ η θεόπνευστη προέλευση των νόμων μιας και η λογική ορθότητα δεν επηρεάζει την πληθώρα του ανθρώπινου γένους. Κάτι τέτοιο θα καταστεί δυνατό με τη βοήθεια μύθων με κατάλληλο περιεχόμενο, το οποίο θα αποβάλλει κάθε επιθυμία για πλούτη και απολαύσεις που είναι και ο μεγαλύτερος εχθρός της εκπαίδευσης, περιεχόμενο που θα διακηρύσσει τον ηθικό χαρακτήρα (831 d).

Ο πρώτος σκόπελος λοιπόν, που παρεμποδίζει τους πολίτες να καταγίνονται με την εκπαίδευση είναι η λαχτάρα για πλούτη. Ο δεύτερος έγκειται στα ψεύτικα πολιτεύματα, την δημοκρατία, την ολιγαρχία και την τυρρανία, αφού καμιά τους δεν είναι γνήσιο πολιτικό σύστημα, κατά τα οποία οι πολίτες κυβερνώνται ενάντια στη

---

¹⁰¹ Όπ. παρ., 818-819 d.

¹⁰² Νόμοι Η΄ ,829 b.

θελησή τους και πάντοτε με κάποιον εξαναγκασμό. Σε αυτές τις δύο αιτίες οφείλονται όλα τα δεινά.¹⁰³

Συνοψίζοντας θα ήταν ωφέλιμο να τονίσουμε πως οι *Νόμοι* αποτελούν το χαρακτηριστικό αλλά και ουσιώδες επιστέγασμα της Πλατωνικής φιλοσοφίας καθώς στο έργο του αυτό ο Πλάτωνας τονίζει την ύψιστη σημασία που οφείλει να έχει η δικαιοσύνη και η καλή διοίκηση, που πηγάζει από την πιστή εφαρμογή των νόμων για την εξέλιξη της κοινωνίας αλλά και τη εσωτερική αναπτυξη του ατόμου.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Όπ. παρ., 831e- 832 d.

¹⁰⁴ Όπ. παρ., σελ. 22.

3.5. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΚΑΙΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η Παιδεία είναι ένα δημόσιο αγαθό, το οποίο η Πολιτεία οφείλει να παρέχει στους πολίτες της. Ως τέτοιο είναι υποχρεωμένη να συνοδοιπορεί με τα κελεύσματα της εκάστοτε εποχής, να αλλάζει βαθιά στον πυρήνα της και όχι να ψιμυθιώνεται επιφανειακά με δήθεν εκσυγχρονισμούς. Καθήκον της είναι να προετοιμάζει τους αυριανούς πολίτες και όχι να παράγει νέους που το μόνο που τους δίδαξε το σχολείο είναι να ψιττακίζουν. Κάποιοι από τους στόχους της θα πρέπει να είναι - θεωρητικά είναι στα σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα, ποτέ όμως δεν εφαρμόστηκαν στην πράξη- η διά βίου μάθηση, η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, η ενδυνάμωση της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης των μαθητών, η υψηλής ποιότητας παιδεία για όλους και πολλοί άλλοι που θα όφειλαν να απεικονίζουν ολοκληρωτικά την συγκαιρινή κατάσταση της Παιδείας, η οποία είναι η δεσπόζουσα λύση για τη συνολική και ατομική πρόοδο.¹⁰⁵

Αντ' αυτού η «μεταρρυθμισμένη» σημερινή Παιδεία, αρκείται σε παχυλές δηλώσεις και νέους νόμους, οι οποίοι απέχουν παρασάγγας από την οφειλόμενη προσαρμογή στις σύγχρονες ανάγκες της εποχής και φυσικά βρίσκεται σε μεγαλύτερη απόσταση από την προτεινόμενη Παιδεία του Πλάτωνα, η οποία θα μπορούσε κάλλιστα να είναι πανάκεια για την σημερινή πολιτεία, με μοναδικό της σκοπό τη μέγιστη τελειοποίηση του ανθρώπου, ώστε να καταστεί άριστος πολίτης για το καλό του συνόλου της.

Αν ακολουθούσαμε κατά γράμμα τις εκπαιδευτικές «οδηγίες» που ο μεγάλος τούτος φιλόσοφος συνέγραψε κατά τη διάρκεια της ζωής του σε όλο το μήκος του σημαντικότερου συγγραφικού του έργου, σίγουρα η σημερινή κοινωνία δεν θα είχε αυτήν τη μορφή, δε θα νοσούσε άρα δε θα νοσούσαν και τα μέλη της και επομένως στην ισχύουσα πολιτειακή σημερινή κατάσταση δεν θα επικρατούσε η αναρχία που σήμερα επικρατεί. Καθώς η αναρχία δεν είναι ιδίον ενός δημοκρατικού πολιτεύματος και οι τίτλοι απλώς πολιτειακών καθεστώτων ελάχιστη σημασία έχουν εν όψει τέτοιων πραγματικοτήτων, ίσως αντιληφθούμε πως αυτό που στην ουσία έχει απωλέσει η τωρινή πολιτική και πολιτειακή πραγματικότητα δεν είναι τίποτε άλλο από την παιδεία. Την αληθινή, ολόπλευρη και σφαιρική παιδεία, την ικανή να μεταλλάξει τον άνθρωπο από δέσμιο σε ελεύθερο πολίτη και κατ' επέκταση σε ελεύθερη προσωπικότητα, να τον βγάλει από τη σπηλιά του προσωπικού του κόσμου

¹⁰⁵ Χ.Γκόβαρης- Ι.Ρουσσάκης, Πολιτικές στην Εκπαίδευση, 17-21.

και να του φωτίσει με το φως της αληθείας τις ουσιαστικές διαστάσεις των όντων. Να του δώσει την ευχέρεια να αποτινάξει ο ίδιος τις αλυσίδες από πάνω του και να στρέψει το βλέμμα του προς το λυτρωτικό φως της αντιστοίχης πλευράς του πλατωνικού σπηλαίου.

Γιατί το πρόβλημα της συγκαιρινής κατάστασης δεν έγκειται στο γεγονός ότι οι πολίτες δεν ακολουθούν μια κάποια εκπαιδευτική διαδικασία , αλλά εγκιβωτίζεται στο ότι αυτοί αρκούνται απλά και μόνο στην απόκτηση τεχνικών γνώσεων για επαγγελματικούς σκοπούς , ενδιαφέρονται για την ειδίκευση και όχι για πνευματικές δεξιότητες, για ειδική μάθηση και όχι για σφαιρική παιδεία.

3.6. ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η εκπαίδευση είναι ένα ζήτημα που πολιόρκησε τα μάλα τον Πλάτωνα, όχι μόνο τα έργα που μελετήσαμε εκτενώς αλλά πολύ περισσότερο τη σκέψη του μεγάλου φιλοσόφου. Μια εκπαίδευση που οραματίστηκε ο ίδιος τόσο συγκαιρινή που θα μπορούσε κάλλιστα να αποτελέσει όχημα της σημερινής πολιτείας όχι της ουτοπικής όπως ο ίδιος την εμπνεύστηκε στη δική του Πολιτεία, αλλά με γνώμονα πάντα τις desideratum γνώσεις, και όχι τις δεξιότητες και την εκμάθηση τεχνών αλλά την ανάπτυξη της ψυχής των πολιτών, ανάπτυξη που διέπεται πάνω από όλα από αρμονία. Με τα κατάλληλα μαθήματα και την πρέπουσα διδακτική μέθοδο αποπειράθηκε να φτάσει την Παιδεία σε ένα ανώτερο επίπεδο τέτοιο που άλλωστε της αρμόζει.

Δίπλα της προέταξε την πολιτική, την πολιτική τέχνη όπως ο ίδιος την αποκαλεί καθώς είναι άμεσα συναρτημένες και οφείλουν να είναι σε κάθε κοινωνία. Μόνο η Παιδεία «το μεγαλειώδες και μεγάλο ένα» (Πολιτεία) δύναται να κινήσει τα μέλη της, να τα κινητοποιήσει, να εγγυηθεί για την ενότητα και την πρόοδο της.

Διατυπώνοντας τον ορισμό για δαύτην ως τέχνη που στρέφει την ψυχή από την κατεύθυνση του γίνεσθαι κατά τη διάρκεια της οποίας ευρίσκονται συνεχείς μεταβολές και νέες γενέσεις σε εκείνη του Όντος, περιοχή δηλαδή που υφίσταται οτιδήποτε καθ' εαυτό και έχει συλληφθεί από την ανθρώπινη νόηση, μεταστροφή ακολούθως που απαιτεί την μείζονα εξάσκηση των πνευματικών αρετών χωρίς ασφαλώς να αποκλείει από το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα τελείως τις σωματικές, αφού όπως ο ίδιος φρονεί απαιτείται παράλληλη εξάσκηση αμφοτέρωθεν, αρκεί να μην αποβλέπει κάποιος στις ωφέλειες όπως φήμη, πλούτο ή ευχαρίστηση αλλά να αναζητά διηνεκώς την ανακάλυψη αυτού που λίγο παραπάνω σκιαγραφήσαμε ως το όντως όν, την ίδια του τη φύση. Όθεν και οι πολίτες, τα μέλη της κοινωνίας οφείλουν ένα μέρος της ζωής τους να το αφιερώνουν στη μάθηση και μετέπειτα να ασκούν ένα επάγγελμα με σκοπό να θέτουν τις υπηρεσίες τους στη διάθεση της πολιτείας.

Σαφώς την ευθύνη για τη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής (ρύθμιση όλων των τομέων του εκπαιδευτικού συστήματος μιας χώρας) έχει η εκάστοτε άρχουσα πολιτική εξουσία όπου με τους νόμους, τα προεδρικά διατάγματα και τις υπουργικές αποφάσεις πραγματοποιεί την πολιτική σε αυτό τον ευαίσθητο και νευραλγικό τομέα του δημόσιου βίου. Το γεγονός αυτό από μόνο του φυσικά δε εξασφαλίζει επιτυχημένες και στοχευμένες πολιτικές δράσεις στο χώρο της εκπαίδευσης. Το αίσθημα της πολιτικής ευθύνης πολλάκις , δυστυχώς, δε μεταβάλλεται σε

πραγματοποιήσιμη πολιτική πράξη αν και θα έπρεπε να υφίσταται ως πολιτικό καθήκον. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στο χώρο της εκπαίδευσης στην Ελλάδα αποτελεί ο απαρχαιωμένος προσανατολισμός της εκπαιδευτικής δραστηριότητας που θεωρείται ότι στοχεύει, ως επί το πλείστον, στο γνωστικό τομέα παραγνωρίζοντας τόσο το συναισθηματικό (συναισθηματική νοημοσύνη) όσο και την καλλιέργεια και ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού. Τέτοιου είδους ζητήματα είναι πρωταρχικής “παιδευτικής” σημασίας στη σύγχρονη εποχή, που αφορούν την εκπαιδευτική κοινότητα αλλά περισσότερο την πολιτεία που είναι επιφορτισμένη με την ευθύνη του σχεδιασμού και γενικότερα τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος.¹⁰⁶

Τα προβλήματα που υπάρχουν στην εκπαίδευση είναι πάμπολλα και εκείνοι που αποτελούν απαραίτητο εργαλείο της εκπαιδευτικής μηχανής τα γνωρίζουν ακόμη καλύτερα καθώς σκοντάφτουν πάνω τους καθημερινώς, προβλήματα που λειτουργούν, πολλές φορές, ως σκιές για να καλύψουν τη σημερινή πραγματική κατάσταση της εκπαίδευσης. Λειτουργούν με τέτοιο τρόπο ώστε να παραμορφώνουν την πραγματικότητα, όπως οι σκιές που έβλεπαν οι αλυσοδεμένοι στη σπηλιά του Πλάτωνα. Η παιδεία δημιουργεί ελεύθερους, δημοκρατικούς και οξυδερκείς ανθρώπους δηλαδή ελεύθερους, κριτικούς και δημοκρατικούς πολίτες. Η αντίληψη της πραγματικής διάστασης του προβλήματος θα μας οδηγήσει στην απαλλαγή από τη δεύσμευση και στη θέαση της αντικειμενικής εκπαιδευτικής πραγματικής υπόστασης. Όλοι έχουμε χρέος να παλεύουμε και να αγωνιούμε για το μέλλον της εκπαίδευσης, δηλαδή για το μέλλον της νέας γενιάς και ολόκληρης της κοινωνίας.

Κάτι τέτοιο μπορεί να φαντάζει ουτοπικό αλλά τίποτε δεν είναι αδύνατο αν εφαρμόσουμε αυτό που ο Πλάτων, μεταξύ άλλων διαμηνύει στους «Νόμους» του, «η πρώτη και πιο σημαντική νίκη για κάθε άνθρωπο είναι εκείνη που μπορεί να πετύχει πάνω στον εαυτό του» (Νόμοι Α΄, 626e 1) αφού κάτι ανάλογο συμβαίνει και στις πόλεις και άρα κατ'επέκταση και σε όλες τις εκφάνσεις των.

Μόνο με τη σωστή εκπαίδευση μπορούμε να ξεπεράσουμε τους οποιουσδήποτε σκοπέλους και μόνο με όχημα αυτήν θα μετεξελιχθούμε σε ένα ανώτερο, ηθικό, εκπαιδευμένο, αληθινό όν αφού «κανένα ζώο δε γεννήθηκε με το λογικό που αποκτά όταν φτάσει στην ωριμότητά του» (Νόμοι Β΄, 672 c).

---

¹⁰⁶ Ι. Γιαννάκος –Α. Ζήση, Εκπαιδευτική Νομοθεσία, 14-20.

Επιπροσθέτως ο σωστά εκπαιδευμένος άνθρωπος διακρίνεται γιατί είναι δίκαιος, άρα ευτυχισμένος, ευσεβής άρα κατέχει την αρετή, σεμνός, ηθικός, ψύχραιμος και σοβαρός, αληθινός , γιατί «η αλήθεια είναι πραγματικός θησαυρός» (Νόμοι Β΄, 663 e), έχει εύπλαστη σκέψη και επιδιώκει την αλήθεια , είναι κοντολογίς ένας ελεύθερος άνθρωπος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- J. Annas, An Introduction to Plato's Republic, published by Oxford University Press, New York 1981.
- Ι. Γιαννάκος – Α.Ζήση, Εκπαιδευτική Νομοθεσία, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2008.
- Χ. Γκόβαρης – Ι. Ρουσάκης, Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2008.
- Κ. Ι. Δεσποτόπουλος, Πολιτική Φιλοσοφία του Πλάτωνος, εκδ. Σεφερλή, Αθήνα 1957.
- Π. Εμμανουηλίδης, Η Πολιτεία του Πλάτωνα, Μεταίχμιο, 1999.
- Π. Εμμανουηλίδης, Ο Πρωταγόρας του Πλάτωνα, Μεταίχμιο, 1999.
- W.K.C. Guthrie, Έλληνες Φιλόσοφοι, Από το Θαλή ως τον Αριστοτέλη, Αθήνα 2001.
- Κοπιδάκης, Μ., – Πατρίκιου, Ε., Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος, ΟΕΔΒ, Έκδοση Η', Αθήνα 2006.
- Κ. Ι. Λογοθέτης, Η ηθική φιλοσοφία του Πλάτωνος, εκδ. Π.Δ. Σακελλάρη, Αθήνα 1913.
- Νικ. Α. Μέμμος, Η Πολιτεία του Πλάτωνα, εκδ. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη 1994.
- Κ. Π. Μιχαηλίδης, Πλάτων: λόγος και μύθος, Εισαγωγή στην Πλατωνική Φιλοσοφία, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1998.

- Α. Μπαγιόνας, Ιστορία της αρχαίας ελληνικής ηθικής, Από τους προσωκρατικούς ως την Αρχαία Ακαδημία, Θεσσαλονίκη 1985.
- Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας , Κέντρο Λεξικολογίας , Αθήνα 2010.
- Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων, Η Ζωή και το Έργο του, εκδ. Μπάϋρον, Αθήνα 1976.
- Γ. Παναγιωτίδης, Πλάτων, Η Ζωή και το Έργο του, εκδ. Μπάϋρον, Αθήνα 1976.
- Ε. Παππά, Ο Πλάτωνας στην εποχή μας, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1981.
- Πλάτων, Νόμοι (5 τόμοι), Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Κάκτος, Αθήνα, 1991.
- Πλάτων, Πολιτεία (5 τόμοι), Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Κάκτος, Αθήνα, 1991.
- Πλάτων, Πρωταγόρας (1 τόμος), Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Κάκτος, Αθήνα, 1991.
- Πλάτων, Επιστολαί , (1 τόμος), Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Κάκτος, Αθήνα, 1991.
- Δ. Ν. Σακκάς, Πλάτωνας, Μια κριτική ανάλυση της κοινωνικής-πολιτικής θεωρίας του, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1985.
- Τ.Α. Sinclair, Ιστορία της Ελληνικής Πολιτικής Σκέψεως, Τ.Α', εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1969.
- Ν.Μ.Σκουτερόπουλος, Πλάτων Πολιτεία, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2002.

- Η. Σ. Σπυρόπουλος, Πλάτωνος Πρωταγόρας, Θεσσαλονίκη, 1985.
- A.E. Taylor, Πλάτων-Ο άνθρωπος και το έργο του, μτφρ. Ι. Αρζόγλου, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1992.
- C.C.W. Taylor, Plato 2-Ethics, Politics, Religion and the Soul, Plato's Totalitarianism, ed. by Gail Fine, Oxford 1999, σσ. 280-296.
- Κ. Τσάτσος, Η Κοινωνική Φιλοσοφία των Αρχαίων Ελλήνων, εκδ. Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε., Αθήνα 1970.